

Univerzita Karlova
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra církevních dějin a literární historie

Anna Syslová

**Berkové z Dubé v době pohusitské a
jagellonské:
Zrod rodu, genealogie a postavení na dvoře
královském**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jaroslav Čechura, DrSc.

Praha 2020

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 30. 4. 2020

Anna Syslová

Bibliografická citace

Berkové z Dubé v době pohusitské a jagellonské: Zrod rodu, genealogie a postavení na dvoře královském [rukopis] : bakalářská práce / Anna Syslová; vedoucí práce: prof. PhDr. Jaroslav Čechura, DrSc. -- Praha, 2020. -- 71 s.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá rozrodem rodu Ronovců a převážně jeho následným rozvětvením. V úvodu se práce zaměřuje na samotný vznik šlechty a později na její následné působení v době jagellonské. Je představen rod Ronovců, jeho „bájní“ předci podle středověkých kronik a následně doložitelní příslušníci rodu. Práce sleduje především rod Berků z Dubé, jeho vliv a majetek během vlády Přemyslovců, Lucemburků, během husitských bouří a převážně za vlády Jiřího z Poděbrad a za panování Jagellonců na českém trůnu, v jejichž době se zaměří na dvorský soud, soudní instituce a postavení členů rodu. Práce se snaží zmapovat měnící se državy rodu, sňatky, častá jména v rodu a postupný pád dříve mocných pánů až do 18. století, kdy jejich vliv klesá a rodoví příslušníci upadají takřka v zapomnění.

Klíčová slova

Ronovci, Berka z Dubé, Lichtenburkové, dvorský soud, šlechta, Jindřich Berka z Dubé, Jagellonci, z Poděbrad

Abstract

The bachelor thesis deals with the development of the Ronov family and mainly its subsequent branching. In the introduction, the work focuses on the emergence of the nobility and later on its subsequent operation in the Jagiellonian period. The Ronov family is presented, its "mythical" ancestors according to medieval chronicles and subsequently proven members of the family. The work mainly follows the Berka family of Dubá, its influence and property during the reign of the Přemyslids, Luxemburgs, during the Hussite storms and mostly during the reign of George of Poděbrady and during the reign of the Jagiellons on the Czech throne. In whose time he will focus on

the court, judicial institutions and position members of Berka of Dubá in them. The work tries to map the changing possessions of the family, the marriage, frequent names in the family and the gradual fall of formerly powerful masters until the 18th century, when their influence declines and family members are almost in oblivion.

Keywords

of the Ronovs, Berka of Dubá, Lichtenburgs, Court of Justice, aristocracy, Jindřich Berka of Dubá, Jagiellons, of Podebrady

Počet znaků (včetně mezer): 117 529

Poděkování

Zde bych chtěla poděkovat všem, kteří mi pomáhali s hledáním vhodné literatury pro psaní práce, své rodině a nejbližším za trpělivost a pomoc s psaním práce. Velké poděkování bych chtěla vyjádřit panu prof. PhDr. Jaroslavu Čechurovi, DrSc, který tuto práci vedl, ochotně a často se mnou obsah práce konzultoval a mnohdy mi velmi pomohl a poradil jak s literaturou, tak se strukturou práce.

Obsah

Univerzita Karlova	1
Úvod	9
1. Zrod a formování šlechty	11
2. Původ rodu Ronovců podle středověkých kronik	13
2. 1. Kosmova Kronika Čechů	13
2. 2. Kronika tak řečeného Dalimila	14
2. 2. 1. Hovora.....	15
2. 2. 2. Chval	16
2. 2. 3. Smil Světlický	16
2. 2. 4. Smil z Lichtenburka	17
2. 3. Václav Hájek z Libočan	18
2. 3. 1. Hovora.....	18
2. 3. 2. Smil Světlický	20
3. Šlechta v době (po)husitské a jagellonské.....	25
3. 1. Vymezení stavů.....	25
3. 2. Nová aristokracie a proces feudalizace	26
3. 3. Spory o moc a výchozí postavení v zemi.....	28
4. Úřady 15. a 16. století	32
4. 1. Soudní instituce.....	33
4. 1. 1. Zemský soud	34
4. 1. 2. Dvorský soud	35
4. 1. 3. Komorní soud.....	35
4. 2. Vladislavské zřízení zemské	36
5. Genealogie rodu Ronovců	39
6. Jindřich Berka z Dubé a z Lipého	43
6. 1. Državy a majetky	43

6. 2. Švagr Jiřího z Poděbrad	44
7. Jaroslav Berka z Dubé a z Lipého	47
7. 1. Vladislavské zřízení zemské	47
7. 2. Zdislav Berka z Dubé a Lipé.....	48
7. 2. 1. Registra soudu komorního	49
8. Jiří(k) Berka z Dubé a z Lipého	51
8. 1. Vladislavské zřízení zemské	52
8. 2. Potomci, Jan Berka z Dubé	53
8. 2. 1. Aleš Berka z Dubé	53
9. Další odnože rodu Ronovců	55
9. 1. Páni z Lipé.....	55
9. 1. 1. Jindřich z Lipé.....	55
9. 2. Páni z Pirkštejna.....	56
9. 2. 1. Hynce Ptáček z Pirkštejna.....	57
9. 3. Rod pánů z Dubé.....	58
9. 3. 1. Ondřej z Dubé	58
9. 3. 2. Jan Roháč z Dubé.....	59
9. 4. Páni z Lichtenburka.....	61
9. 5. Páni z Kunštátu a Poděbrad.....	62
9. 5. 1. Anna z Dubé a z Lipé, manželka Bočka st. (II.) z Kunštátu.....	62
9. 5. 2. Jindřich z Dubé, manžel Alžběty z Kunštátu	64
9. 5. 3. Jindřich z Lipé, manžel Barbory z Kunštátu	64
Závěr.....	65
Seznam pramenů a literatury	67
Seznam tištěných pramenů.....	67
Seznam elektronických pramenů.....	68
Seznam literatury.....	68

Seznam tabulek.....	71
---------------------	----

Úvod

Rod Ronovců je starý český rod, který má doložené kořeny už na začátku 13. století. Hlavním znakem rodu a jeho větví jsou zkřížené ostrve, prvním doloženým členem rodu je Smil Světlický, který je zmiňován po boku třetího českého krále Přemysla Otakara I., v blízkosti panujícího Přemyslovského rodu jsou pak zmiňováni i jeho potomci. Ti získávali pozemky, kolonizovali nová území a zakládali hrady, díky kterým jsem si toto téma veskrze vybrala. Ráda a často navštěvuji hrady a zříceniny a nejednou jsem se setkala se zakladateli nebo vlastníky z rodu Ronovců, Berků z Dubé či Lichtenburků (např. hrad Ronovec, Bítov, Cornštejn, Lichnice a další). Tento rod mě zaujal, i když, nebo spíš právě proto, že nedosahuje tak velké známosti jako jiné české rody, jako jsou např. Šternberkové, Rožmberkové a jiné, ačkoliv často dosahuje stejné prestiže. Ronovci byli „na výsluní“ střídavě, první velký vliv získávají za vlády posledních Přemyslovců, kdy ukotví své kořeny a rodí se nové rozrody. Druhou epochou, kdy o sobě rod dává více vědět je doba Lucemburská, přesněji za vlády Jana a jeho syna Karla IV. Zde se angažuje Hynek Berka z Dubé (zakladatel rozrodu Berků z Dubé, nejvyšší purkrabí a jeden z nejvýznamnějších pánů té doby) a Ondřej z Dubé (výborný znalec zemského práva, nejvyšší zemský sudí a autor jedné z prvních právních knih). Třetí a poslední výrazný výstup rodu (myšleno odnože Berků z Dubé) je doba Jiřího z Poděbrad, kdy dochází k propojení s rodem z Poděbrad a Kunštátu hned třemi sňatky. Vyšší pozici si rod zachová až do vlády jagellonských králů a následujícího českého krále Ferdinanda I.

Předkládaná práce si jako jeden z cílů klade ucelit vznik rodu, který je hojně popisován ve středověkých kronikách (především Kosmova Kronika Čechů a Kronika Tak řečeného Dalimila) a vyvodit z něj prvotní pověst a přidané dodatky. Protože jde o trvalé příslušníky vyšší šlechty, radící se k nejstarším českým rodům, pokládám za příhodné zakomponování kapitoly o vzniku a působení šlechty v jejich počátcích a následně v době pohusitské a jagellonské, na kterou se práce veskrze zaměřuje. Ústředním tématem práce jsou příslušníci rozrodu Ronovců Berků z Dubé od 15. do počátku 16. století, kterými jsou Jindřich Berka z Dubé a Lipého, jeho synové Jaroslav a Jindřich Berkové z Dubé a jejich potomci. Všichni se pohybovali na královském dvoře, většinou jako nejvyšší sudí dvorští, přísedící komorního soudu nebo například zastávali úřad podkomořský. Práce tak obsahuje exkurz i do soudních institucí doby pohusitské a jagellonské, včetně popisu Vladislavského zřízení zemského, které vzniká v době působení ústředních postav práce.

Prvotním zdrojem pro příslušníky rodu a zmapování jejich vztahů jsou díla Augusta Sedláčka a Jana Urbana, který se na rozrod Ronovců, pány z Lichtenburka, zaměřuje.

Práce by mimo jiné měla nastínit vývoj rodových držav, které se začaly velmi rozrůstat už na počátku, kdy „Žitavští bratři“ osídlili Žitavu a Budyšín a kolonizace pokračovala dále v severních Čechách, zvláště v oblasti Českého Švýcarska. Až na výjimky měly všechny větve rodu své hlavní državy právě tam a postupně je rozšiřovali. Jen jediná větev (jedna ze dvou hlavních počátečních větví) se přesídlila na Moravu do okolí Znojemska, na ústřední hrady Bítov a Vranov – šlo o pány z Lichtenburka a pozdější Bítovské z Lichtenburka.

Předkládaná práce se v závěrečné kapitole zabývá ostatními větvemi, které vzešly, stejně jako Berkové z Dubé, z rodu Ronovců, pokouší se nastínit příbuznost mezi rody a jejich vztah k panovníkovi. Zabývá se mimo jiné „slavnými“ příbuznými, jako jsou například již zmíněný Ondřej z Dubé, Jindřich z Lipé, husitský hejtman Jan Roháč z Dubé, nebo přelétavý Hynce Ptáček z Pirkštejna. V samém závěru práce pojednává o vztahu rodů Berků z Dubé a pánů z Poděbrad a Kunštátu, zaměřuje se na tři svatby mezi zmíněnými rody a s nástupem Jiřího z Poděbrad na český trůn sleduje vzrůstající „prestíž“ rodu.

Mezi řádky se práce pokouší nastínit rod Ronovců a jeho postavení během vládnoucích dynastií na českém trůnu, což je také jedním z vedlejších cílů.

1. Zrod a formování šlechty

Zrod a formování šlechty je dodnes neprozkoumanou a neobjasněnou oblastí, a to především kvůli nedostatku písemných pramenů. Většinové názory badatelů se shodují, že šlechta se začala formovat v 9. a 10. století. Tento názor podporuje i sám Kosmas ve své kronice Historie Čechů, kde píše o mužích, kteří vůči knížeti vystupovali kolektivně jako rovnocenní partneři. Lze tedy říci, že již na přelomu těchto dvou století existovala skupina bohatších lidí soustředěná kolem panovníka – panovníkovi nejbližší přátelé a věrní, či schopní bojovníci z bitev. Díky tomuto blízkému vztahu s panovníkem výše zmínění získávají tituly, pozemky i pravomoci, ty si předávají z generace na generaci a uzavírají mezi sebou výhodné sňatky.¹

Na přelomu 11. a 12. století nabývá formující se šlechta větších a větších pozemkových držav a její příslušníci jsou hojně obsazováni do služeb v dvorských i hradeckých úřadech, zauímají důležitá místa v knížecích ozbrojených družinách, či spravují knížecí majetek. Tato doba odpovídá i rozmachu oblíbenosti rytířských turnajů, které v procesu tvoření šlechty sehrály značnou roli. Tehdy se ještě jednalo o organizované vojenské cvičení (na louce, lesní ploše či poli v blízkosti města) velmi podobné skutečným bitvám, kdy bojovníci byli rozděleni do stejně početných týmů (jeden tým čítal kolem dvaceti až padesáti mužů), jeden tým pak měl bránit nedaleké město a druhý jej dobývat. Za zajaté a „mrtvé“ rytíře muselo být po skončení turnaje vyplaceno výkupné, které připadlo stejně jako koně, zbraně a další „válečná kořist“ vítězům. Chudší nebo méně známí rytíři díky této nebezpečné zábavě mohli poměrně snadno přijít k penězům, ale také ke slávě, dobré kariéře, k manželce a v neposlední řadě se mohli zviditelnit a zalíbit se panovníkovi. Takové bojovníky panovník většinou obdarovával pozemky, državami hradů a panství a následnými dalšími funkcemi. Bojovník tak dostal možnost dosáhnout na prestižní postavení, někteří časem až na šlechtický titul. I přes to, že se církve snažila turnaje opakovaně zakázat (oficiálně je povolil až roku 1316 papež Jan XXII.), získávaly naopak větší a větší oblibu. Postupem let se ale mění a ve 14. století získávají podobu kolbiště a dvou rytířů na koních s dřevci jedoucimi proti sobě.²

---

¹ KNOZ, Tomáš. DVOŘÁK, Jan. *Šlechta v proměnách věků*. 1. vydání. Brno: Matice moravská, 2011. s. 38 – 39.

² FLORI, Jean. *Rytíři a rytířství ve středověku*. 1. vydání. Praha: Vyšehrad 2008. s. 77, 116-124.

Skupina výše postavených osob kolem panovníka se ve 12. století začíná pomalu uzavírat. Členové této skupiny tvoří základ zemského vojska a ovládají nemalé pozemky a panství. Hlavním zdrojem příjmu je pro ně především držení úřadů a vojenská služba v panovníkových družinách, ze které pramení peníze od panovníka, ale také (a to především) zisk v podobě kořisti z válečných výprav. Rody se postupem času začínají distancovat od panovníka a jeho vlivu – snaží se co nejvíce rozšiřovat své území, později i kolonizovat neobydlené oblasti a vlastnit co největší území s poddanými. Území dědí z otců na syny, jimiž se rody dále rozrůstají do jednotlivých větví a zakládají si vlastní opevněné hrady, podle kterých si šlechtici vybírali své predikáty (měly vypovídat především o starobylosti rodu).³ Počátkem 13. století se začínají, především díky křížovým výpravám do Svaté země, utvářet šlechtické erby (první doložený erb je z roku 1220 u Vítka z Prčice, nedlouho po něm se objevují u pánů z Hradce, z Lichtenburka, z Oseka a ze Sterbnergu), které se staly hlavním symbolem starobylého původu šlechtických rodů. Jejich počet začne prudce narůstat záhy po polovině 13. století.⁴

---

³ BŮŽEK, Václav. *Věk urozených: šlechta v českých zemích na prahu novověku*. 1. vydání. Praha-Litomyšl: Paseka, 2002. s. 36-39.

⁴ BUBEN, Milan. *Encyklopedie heraldiky: světská a církevní titulatura a reálie*. 3. opravené vydání. Praha: Libri 1999. s. 15.

2. Původ rodu Ronovců podle středověkých kronik

V různých středověkých českých kronikách čteme celkem o třech možných (pra)předcích rodu Ronovců. Nejstarší zmínka se nachází v díle děkana Kosmy, ovšem za „klíčového kronikáře rodu“ by se dal označit tak řečený Dalimil, který ve své kronice popisuje všechny tři pověsti, které jiné středověké kronice pohromadě sepsány nejsou.

O nejstarším příslušníku rodu se zkříženými ostrvemi se zmiňuje kromě Kosmy a tak řečeného Dalimila Václav Hájek z Libočan, ze kterého pak dále čerpá Jan Dubravius a Barloměj Paprocký z Hlohol a Paprocké vůle. Ve všech verzích pověsti je Hovora, první domnělý příslušník rodu, datován do začátku 11. století za vlády knížete Jaromíra.

Další, pozdější, datace nejstarších příslušníků se nachází opět v kronice tak řečeného Dalimila, který uvádí Chvala k bitvě Na Bojišti roku 1173 a k 90. létům 12. století Smila Světlíka, který je prvním opravdu doložitelným příslušníkem rodu Ronovců.

Téměř každý z kronikářů vyzdvihuje rodový znak – *dvě černé zkřížené ostrve s pěti až šesti suký na zlatém poli*, který podle pověsti (u Hájka, Dubravia a Paprockého) získal Hovora od císaře Jindřicha za záchranu života knížete Jaromíra. Historickými prameny je tento znak poprvé doložen roku 1253.⁵

Označení rodu jménem *Ronovci* pochází z německého výrazu pro ostrve – die Ronne (jméno rodu poprvé použil Petr Žitavský, avšak pouze v zárodečné formě, označení *Ronovci* je až výtvozem novodobých historiků). Znak zůstal i u vedlejších větví rodu černý na zlatém poli, napříč rody se lišil počet suků a klenot (např. červený kapr či paví pera).⁶

2. 1. Kosmova Kronika Čechů

Nejstarší česká kronika psaná děkanem svatovítské kapituly a kronikářem Kosmou z let 1125 je prvním a nejstarším pramenem, který se zmiňuje o služebníkovi knížete Jaromíra, Hovorovi.

---

⁵ ELBL, Pavel, Benedikt. *Smil z Lichtenburka: rytíř, velmož a zakladatel*. 1. vydání. Třebíč: Akcent, 2007. s. 18.

⁶ URBAN, Jan. *Lichtenburkové: vzestupy a pády jednoho panského rodu*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003. s. 8-14.

Kosmas píše o rodu Vršovců, kteří jsou domácími a rodinnými nepřáteli knížete Boleslava, „rod nenávistný a pokolení zlé,“⁷ kteří, v čele s Kochanem, spáchali ohavný a neslýchaný zločin. Doslechli se totiž, co se stalo knížeti Boleslavovi v Polsku u Měška, který se zlou myšlenkou pozval k sobě do Krakova českého knížete. Polský kníže porušil pohostinné právo, Boleslava zajal, zbavil zraku a jeho lidi pobil, pochytil a vsadil do vězení. Vršovci tak příbuzného oslepeného knížete pokládali za méněcenného, „sprostšího než mořskou řasu,“⁸ která nemá právo jim vládnout, a tak ho vzali na lovecké místo Veliz, kde (podle Kosmy už posilnění vínem) Jaromíra svázali, vysvlékli do naha, přivázali na znak ke kolíkům v zemi a skákali přes něj koňmi. Přijel knížecí služebník Hovora, spatřil co hrůzného se knížeti děje a rychle běžel do Prahy, kde o tom dal zprávu Jaromírovým přátelům. Ihned je přivedl na Veliz, kde se knížeti děje bezpráví a skupina přátel Jaromírových se na Vršovce vrhla se zbraněmi v ruce a rozehnala je. Nalezli pak knížete, polomrtvého, nahého a od much poštípaného, a odvezli na hrad Vyšehrad. Hovora za záchranu knížete dostal hodnost lovčího ke dvoru Zbečnu, kterou dosud (cca 1125) drží jeho potomci a biřic na trzích provolával, že Hovora a jeho budoucí rod mají býti navždy mezi svobodnými a urozenými.⁹

V celém Kosmově díle se nenachází žádná zmínka o rodu Ronovců (pouze zmínky o Hovorově rodu budoucím), ani o jejich erbů zkrížených ostrví.

Podle Kosmy byl Boleslav oslepen roku 999 polským knížetem v Krakově. Na tuto událost ihned navazuje vyprávění o zajetí Jaromíra, které je uvedeno bez letopočtu, na které navazuje kapitola začínající rokem 1000 a 1001. Je tedy možné, že podle Kosmovy datace by se zajetí mělo odehrávat ještě roku 999, nejdéle o rok později.

2. 2. Kronika tak řečeného Dalimila

Rýmovaná a první česky psaná *Kronika tak řečeného Dalimila*, která vznikala na začátku 14. století, představuje pro Ronovce, jejich předky a pověsti o vzniku rodu klíčový pramen. Jako jediná zachycuje všechny tři nejstarší příslušníky rodu – Hovoru,

---

⁷ BLÁHOVÁ, Marie. HRDINA, Karel. FIALA, Zdeněk. *Kosmova kronika česká*. 1. vydání. Praha: Svoboda, 1972. s. 57.

⁸ Tamtéž. s. 57.

⁹ Tamtéž. s. 56-58.

Chvala a Smila Světlíka, a slouží nadále jako podklad pro další kronikáře, kteří z ní hojně čerpají.

2. 2. 1. Hovora

Poprvé se tak řečený Dalimil zmiňuje o Ronovcích ve 34. kapitole *O zlé radě Vršovců*. Popisuje Vršovce v čele s lechem Kochanem, kteří byli velmi pyšní a došli k myšlence, že mohou žít bez knížete, především pro větší slávu jejich rodu. Dali se přemluvíti, zajali Jaromíra a „*u skal jej přivázali k lipovému pni*“¹⁰. Začali střílet šípy proti lípě s Jaromírem, ale pro svou hloupost neviděli, jak „*sv. Jan Křtitel Jaromíra brání, jak špičaté kluky chytá do hazuky knížete, že žádný z nich ho neporaní*“¹¹. Nablízku stáli dva knížecí lovčí – věrný a čestný Hovora a Hřivec, který se přidal k Vršovcům a nejvíce svázaného knížete mučil. „*Hovora to nemohl snést, Pražanům dal o tom zvěst. Ti však ani nevěděli, kam by za knížetem jeli,*“¹² a Hovora jim řekl, že mají jet tam, kam je povede hlas jeho trubky. Hovora se poté vrací zpět, vystoupá na kopec a ukáže se Vršovcům, když Hřivec vykřikne: „*Když živ bude, zhouba na mě číhá všude.*“¹³ Chvilí takto „lamentoval“ a Vršovci mu dovolili, aby Hovorou oběsil. Hovora zbledl a prosil, aby si naposledy mohl třikrát zatroubit na svůj roh. Zatroubil poprvé a prosil Hřivce, oslovuje ho kmošku (kmoťře), aby se postaral o jeho děti, tomu se Vršovci začali smát a Pražané se zatím v tichu přibližovali. Zatroubil podruhé, odříkával Otče náš, a Hřivec na něj křikl, aby na dub lezl. Zatroubil potřetí a z lesa vyráží Pražané a do jednoho zrádce zabíjejí. Jen Kochan se boji vyhýbá a schová se v jámě, dokud boj neskončí. Hovorovi se podařilo lapit Hřivce a ihned ho pověsil. Na osudném místě nechali vystavět oltář, později kostel sv. Jana Křtitele a Hovora dostal odměnou za záchranu knížete grunt na Velizí.¹⁴

Takto zní vůbec první zachycená pověst o zakladateli rodu a knížecím lovčím Hovorovi. Zdejší verze je např. oproti Hájkovi strohá, mnoho detailů neuvádí, ale přesto přesně vystihuje „kostru“ příběhu, se kterým mladší kronikáři pracují a rozvíjejí ho.

---

¹⁰ KRČMOVÁ, Marie. VRBOVÁ Hana. BLÁHOVÁ, Marie. *Kronika tak řečeného Dalimila*. 1. vydání. Praha: Svoboda, 1977. s. 65.

¹¹ Tamtéž. s. 65.

¹² Tamtéž. s. 65.

¹³ Tamtéž. s. 65.

¹⁴ Tamtéž. s. 65-66.

2. 2. 2. Chval

K roku 1179 se tak řečený Dalimil zmiňuje o druhém domnělém předkovi rodu, Chvalovi. Má být jedním z vojáků, kteří bojovali v bitvě Na bojišti (27. 1. 1179) na straně knížete Bedřicha, ale v bitvě U Loděnice, která se odehrála o čtyři dny dříve, ještě zmiňován není. V mrazivém lednovém počasí je líčena bitva, kterou vyhrávají, na rozdíl od bitvy U Loděnic, Bedřichovi oddíly s pomocí vojsk Konráda III. Oty. Poráží tak definitivně knížete Soběslava, jehož vojáci nakonec podlehli přesile a jejich rozptýlené houfy se už nespojily.¹⁵

V kronice je Chval jako ten, kdo si v bitvě směle a výborně vedl, že se o tom mluví i po sta letech a dodává: „*Proto budiž dodnes chvála činům statečného Chvala, jenž ve štítě ostrev nosí. Tuzé rád bych zvěděl cosi o tom, jak vznik poprvé rod se znakem ostrve.*“¹⁶ V kronice není žádný jiný projevený zájem o nějaký rod, pouze zde o rod s ostrvemi. Existuje proto domněnka, že autor kroniky mohl být příslušníkem rodu se stejným erbem a proto se zrovna o tento jediný zajímá.

V žádných jiných historických pramenech se Chval nevyskytuje, tak se jeho příslušnost k rodu pouze předpokládá, ale vzhledem k tomu, že tak řečený Dalimil je v genealogických otázkách a erbovních pověstech poměrně přesný, lze pracovat s hypotézou, že k rodu Ronovců opravdu patřil a možná mohl být dokonce přímým příbuzným Smila Světlického (kterého kronika zmiňuje poprvé během exilu Přemysla Otakara I. po jeho boku). Tuto domněnku by podporovala informace, že Chval zřejmě také sloužil v blízkém rodinném kruhu knížecí rodiny, stejně jako Smil a také fakt, že jméno Chval, které v českých šlechtických rodinách objevovalo spíše zřídka, nesl pozdější příslušník rodu Ronovců, který by mohl být klidně pravnukem tohoto domnělého prapředka.¹⁷

2. 2. 3. Smil Světlický

Třetí předek Ronovců (a zároveň první již prameny doložitelný) se opět nachází v Kronice tak řečeného Dalimila. Smil Světlický byl nejspíše přítelem Přemysla Otakara I., ještě v době, kdy byl ve vyhnanství a nebyl českým knížetem ani králem. Lze soudit,

---

¹⁵ ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar I.: panovník, stát a česká společnost na prahu vrcholného feudalismu*. 1. vydání. Praha: Svoboda, 1990. s. 44-45.

¹⁶ BLÁHOVÁ, M. HRDINA, K. FIALA, Z. *Kosmova kronika česká*. s. 135.

¹⁷ URBAN, J. *Lichtenburkové: vzestupy a pády jednoho panského rodu*. s. 17-18.

že spolu s Přemyslem mohli být zhruba ve stejném věku, jeho narození by se tak mohlo datovat kolem poloviny 12. století, cca 60. léta 12. století. Kronika Smila popisuje věrně po boku třetího českého krále, měl tudíž velmi blízko k vládnoucí vrstvě.

Poprvé se vyskytuje při líčení řezenského exilu Přemysla, mezi léty 1193 – 1197. Podle tak řečeného Dalimila po smrti krále Vladislava byl Přemysl díky Děpolticům vyhnán z Prahy a uchýlil se na císařský dvůr do Řezna, kde žil. Když mu došly peníze, musel se dřít „*u rumpálu, po celé dny tahal skálu. Jen Smil Světlík byl s ním dál a v práci mu pomáhal*“¹⁸. Smil je zde situován jako jediný věrný, který zůstal s Přemyslem a živořil s ním a „*zas jednou o neděli se Smilem hlad velký měli*“¹⁹. Vyprávění o veliké nouzi a hladu by mělo být pouhou pověstí, která se snad tradovala právě v rodě Ronovců, a kronikář ji zde zachytil. Ve srovnání se soudobými prameny se i Smilova účast na Přemyslově exilu zdá býti nepravděpodobná.²⁰ Dále se Smil v kronice vyskytuje roku 1197, kdy je Přemysl korunován třetím českým králem, ihned po korunovaci.²¹ „*Pak Ottakar, třetí český král, se Smilem se z chrámu odebral na Křivoklát, kde byl hodokvas.*“²²

2. 2. 4. Smil z Lichtenburka

Posledním příslušníkem rodu Ronovců, o kterém pojednává Kronika tak řečeného Dalimila, je Smil z Lichtenburka. V kronice je uváděn jako Smil Světlický, ovšem nejedná se o předešlého Smila Světlického, nýbrž o jeho vnuka (syna Jindřicha ze Žitavy, který byl synem Smila Světlíka z předešlé podkapitoly). Tento Smil je zmíněn při volbě římského krále, zřejmě tedy mezi léty 1253 – 1257, kde získává červeného (podle jiných rukopisů Kroniky tak řečeného Dalimila a podle Neplacha černého) kapra.²³ „*Když má římský král být zvolen, k sněmu káže pán českého národa ihned jet Smilovi Světlickému, jakož i Havlovi Jablonskému a s nimi Hronovi z Náchoda. Hron moudrostí vynik při té*

---

¹⁸ KRČMOVÁ, M. VRBOVÁ H. BLÁHOVÁ, M. *Kronika tak řečeného Dalimila*. s. 136.

¹⁹ Tamtéž. s. 136.

²⁰ URBAN, J. *Lichtenburkové: vzestupy a pády jednoho panského rodu*. s. 14-15.

²¹ ELBL, P. *Smil z Lichtenburka: rytíř, velmož a zakladatel*. s. 21-22.

²² KRČMOVÁ, M. VRBOVÁ H. BLÁHOVÁ, M. *Kronika tak řečeného Dalimila* s. 141.

²³ Tamtéž. s. 212.

volbě. Římský král mu službu nahradí červeným lvem ve zlatém pozadí. Také Smil je dobře zajištěn. Červeného kapra směle v kolbě dobývá.“²⁴

2. 3. Václav Hájek z Libočan

2. 3. 1. Hovora

Obdoba pověsti o Hovorovi se nachází u českého kronikáře, spisovatele a kněze Václava Hájka z Libočan, který ve své Kronice české (1541) píše k roku 1003 o Hovorovi z rodu Ronovců, po vzoru texu v Kronice tak řečeného Dalimila.

Kronikář 16. století líčí, jak byl po Boleslavovi na knížecí stolec zvolen kníže Jaromír a představuje Vršovce, „*pány nejznamenitější a bohatstvím i rodem nad jiné vyvejšeni, neb jsou byli od nějakého Vrše hraběte posli, kterýž byl někdy mnohými před lety s knížaty charvátskými, totiž Čechem a Lechem, bratry vlastními, do té zemi z Charvat přijel.*“²⁵ Oni sami chtěli české země spravovati, a tak usilovali o Jaromírovu smrt. Přemluvili knížete, aby s nimi vyjel na lov, ten nabídku přijal a vzal si s sebou své dva myslivce – Hovoru a Hřivce (Hovorův kmotr). Mezitím choť Jaromírova, podle Hájka Střizka, usnula a zdál se jí sen, ve kterém se jí zjevil sv. Jan Křtitel a řekl jí: „*Rychle vstaň a posli do Prahy a rozkaž, ať padesát mužův za knížetem bez meškání až do Heskova jedou, a odtud' jim cesta až k knížeti ukázána bude. Neb toho dne veliká a hrozná osidla Jaromirovi jsou připravena.*“²⁶ Střizka ihned provedla, co jí sv. Jan poradil, a vyslala muže hledat knížete. Zlí Vršovci mezitím knížete sledovali, strhli jej z koně, vysvlékli z oblečení, ruce a nohy mu svázali, položili ho na hřbet a přivázali ke kolíkům, které vtloukli do země. Pak s koňmi přes něj skákali a u toho se náramně bavili. Zbožný Jaromír se začal modlit k Bohu a sv. Janu Křtiteli, za což se mu Vršovci vysmívali a pravili: „*ani Jan, ani Bůh tebe z našich rukou již nemůž osvoboditi*“²⁷, rozvázali Jaromírovi nohy a vyzdvihli ho nahoru. V tom jel kolem myslivec Hovora, který vše viděl, pobídl koně zpět a hledal, kdo by mu pomohl knížete zachrániti. Narazil na Pražany, které vyslala kněžna, a řekl jim: „*Rychle za mnou pospěšte, neb se pánu našemu zle děje! Já na koni rychleji*

---

²⁴ Tamtéž. s. 153.

²⁵ HÁJEK, Václav z Libočan. *Kronika česká*. 1. vydání, dotisk. Praha: Academia, 2016. s. 254.

²⁶ Tamtéž. s. 254.

²⁷ Tamtéž. s. 255.

*poběhnu a na tuto mou troubu loveckou troubiti budu.*²⁸ Mezitím Vršovci přivázali knížete k dubu a stříleli na něj šípy, avšak sv. Jan Křtitel se před knížetem postavil, že ho žádný z šípů netrefil. Knížecí druhý myslivec Hřivec svolil Vršovcům v jejich plánu a jal se konati s nimi, když se objevil Hovora a Vršovci Hřivcovi nakázali, aby jej oběsil na dubu. Hovora Vršovce prosil o milost a žádal, aby mohl naposledy na svou troubu třikrát zatroubiti. Vršovci se smíchem svolili, a Hovora zatroubil poprvé, dali mu na hrdlo smyčku a vybědli ho, aby se na dub postavil. Zatroubil po druhé a promlouval k Hřivcovi, odkazuje mu své děti do výchovy a musel o další kus výše na dub postoupiti, když k němu přistoupil Vršovec Kochan a tázal se ho, kde byl, když lapili Jaromíra a on obrátil svého koně. Hovora se snažil ospravedlnit a dlouho mluvil, ale v tom Hřivec rozkázal, aby potřetí zatroubil. Stalo se tak, Pražané vyrazili vpřed, některé Vršovce na útěku stínali, jiné zajímali, celkem čtrnáct včetně Hřivce jich zalaji, který byl strachem poražen a při pádu si nohu zlámal. Zajaté odvedli do Prahy, kromě Hřivce, který chodit nemohl, toho rozkázali na dubu oběsiti. Jediný strůjce všechno, Kochan, unikl. Utekl do lesa a pod listím ve skále se schoval. Hovora Pražanům ukázal nahého, svázaného, mouchami poštipaného a polomrtvého knížete, který byl u nedalekého dubu přivázán. Oblékli ho a spěšně do Prahy vezli, už cestou kníže Hovorovi velikou odměnu sliboval a ještě větší mu pak dal – své vsi Kublov, Broumy, Trubín a Hudlice mu daroval, navždy zapsal Hovorově rodu úřad lovcovství, jeho i s potomky za druhé hned po knížeti učinil a na své náklady poslal Hovoru s posly do Řezna, kde žádal císaře Jindřicha, aby i on Hovoru pro jeho dobrý skutek svou milostí obdařil. Císař Hovoru obdařil panstvím, majestátem a rozkázal mu, aby *„na svém štítu nosil dvě černé ostrvi na kříž přeložené tak, aby každá ostrev měla pět sukův, a to v zlatém poli, a to znamení on aby užíval i s svými budoucími až na věky pro budoucí věčnou toho skutku paměť.*²⁹ Kníže dal dub, ke kterému byl přivázán, vyrvat ze země a na jeho místě postavit oltář a benediktinský klášter jako poděkování pro Pána Boha a sv. Jana Křtitele, poté svolal zemany a radil se s nimi, co udělají se zrádnými Vršovci. Jednohlasně se shodli, že je po jednom odvedou na louku Bořinu a sekerou jim setnou hlavy.

Není náhoda, že zrovna Hájek zmiňuje poměrně barvitě tuto pověst a v mnohých částech si ji sám dotváří (přemlouvání Jaromíra, kněžna Střížka a její sen, dary pro

---

²⁸ Tamtéž. s. 255.

²⁹ Tamtéž. s. 256.

zachránce Hovoru...), ani to, že jeho podporovateli byli Zdislav Berka z Dubé a Jindřich Berka z Dubé. Vyobrazení statečného a věrného prapředka rodu i lípa (u které byl přivázán Jaromír a Hájek ji mění na dub) by tak zde měli své opodstatnění.³⁰

Podobný text je obsažen i v pozdějších dílech – v latinském díle českého historika, spisovatele a olomouckého biskupa *Jana Skály z Doubravky a Hradiště (Jana Dubravia) Historiae Regni Bohemiae*³¹ z roku 1552 a v díle *Bartoloměje Paprockého z Hlohol a Paprocké vůle Zrcadlo Čech a Moravy*³² z roku 1600. Oba autoři se nepochybně inspirovali předešlými kronikami (především Hájkovým textem, podle kterého psal Jan Dubravius a od něj pověst převzal Bartoloměj Paprocký).³³

2. 3. 2. Smil Světlický

Václav Hájek z Libočan píše ještě o jednom předkovi rodu, a to Smilovi Světlickém, o kterém bylo psáno pár řádků výše u Kroniky tak řečeného Dalimila. Jedná se tedy o syna Jindřicha ze Žitavy, který je na dvoře císaře Rudolfa roku 1273 jako vyslanec českého krále spolu s Hronem z Náchoda a Havlem Jablonským. Po směnu císař uspořádal turnaj, kterého se všichni tři vyslanci českého krále účastnili. Nejlépe si vedl Havel Jablonský, který si od císaře i jiných vysloužil velkou chválu. Následující den se stejně dobře vedlo Smilovi, který „*toho dne třináctkrát se s ostrým hrotem potkal a vždycky na svém koni seděl a svého odporníka s koně svalil*“³⁴. Po turnaji si císař nechal pozvat tři české vyslance a udělil jim klenoty do štítů. Hronovi z Náchoda udělil černého lva ve zlatém poli a Havlovi Jablonskému štít zlatý napůl rozdělený.³⁵ „*Smilovi Světlickému kázal užívati na všech svých věcech bojovných v červeném poli kapra stříbrného.*“³⁶ Celý text je bezpochyby napsán po vzoru Kroniky tak řečeného Dalimila, s výjimkou získaného klenotu, který u Hájka už není červeným kaprem, ale stříbrným kaprem na červeném poli.

---

³⁰ Tamtéž. s. 254-259.

³¹ STORCHOVÁ, Lucie. *Dubraviovy Historiae Regni Boiemiae libri XXXIII jako historické dílo*. In: *Celostátní studentská vědecká konference Historie 2000*, České Budějovice, 5. - 6. 12. 2000.

³² PAPROCKÝ, Bartoloměj z Hlohol. *Zrcadlo Čech a Moravy*. Praha: ELK, 1941. POLIŠENSKÝ.

³³ *II. erbovní pověsti v českých spisech Bartoloměje Paprockého z Hlohol*, Genetický rozbor. s. 32.

³⁴ HÁJEK, Václav z Libočan. *Kronika česká*. s. 599.

³⁵ Tamtéž. s. 598-599.

³⁶ Tamtéž. s. 599.

Tabulka č. 1

Pověst o Hovorovi, služebníku knížete Jaroslava			
	Kosmova Kronika Čechů	Kronika tak ř. Dalimila	V. Hájek, Kronika česká
Datace	? (999-1000)	?	1003
Příčina zajetí Jaromíra	syn oslepeného knížete, nehodný vládnout českým zemím	pro větší slávu jejich rodu chtěli žít bez knížete z rodu jiného	sami Vršovci chtěli zem spravovat
Rod Vršovců	nenávistní, zlé pokolení, rodinní a domácí nepřátelé	pyšní	páni nejznamenitější, bohatstvím i rodem vyvýšeni
Vůdce Vršovců	Kochan	Kochan	Kochan
Sen kněžny a vyslání Pražanů	–	–	Střízka. Sv. Jan jí řekl, aby do Heskova poslala 50 mužů knížeti na pomoc
Zajetí a svázání Jaromíra na lovu na znak	jeli na Veliz. Vysvlékli a přivázali Jaromíra na znak ke kolíkům a skákali přes něj koňmi	–	na hoře Veliz jej strhli z koně, svlékli, přivázali ke kolíkům a koňmi skákali
Jaromírova modlitba	–	–	k Pánu Bohu a sv. Janu Křtiteli
Přivázání Jaromíra ke stromu	–	Přivázali jej k lipovému pni, stříleli na něj šípy	k dubu knížete přivázali, stříleli na něj šípy
Ochrana sv. Janem Křtitelem	–	sv. Jan Křtitel Jaromíra bránil před šípy	sv. Jan Křtitel Jaromíra bránil
Hovora	rychle běžel do Prahy a dal o tom zprávu přátelům knížete	čest pána chránil, dal o tom zvěst Pražanům	otočil se a hledal, jak by knížeti pomohl
Hřivec	–	byl s Vršovci, nejvíc knížete mučil	svolil Vršovcům k zahubení knížete
Hovorovo setkání s Pražany, roh	–	řekl jim, ať jedou za hlasem jeho trubky	Pražané bez koní hledali, měli následovat Hovoru a trubku

Vystoupení Hovory	–	na vysokém kopci ukázal se před Vršovci	přijel na koni zpět a ukázal se jim
Důvod pro oběšení Hovory	–	pro naléhání Hřivce	aby nic neřekl, Hřivec, ho má pověsit na dubu
První zatroubení	–	prosí kmotra Hřivce, aby opatroval jeho děti, Vršovci se smějí, provaz se houpe	provaz mu byl dán na krk a pobízeli ho, aby vystoupil na Dub
Druhé zatroubení	–	Říká Otče náš, Hřivec ho pohání na dub	kmotru Hřivcovi odkázal své děti, postoupil výše
Třetí zatroubení	–	z lesa vyráží houf Pražanů	vyrázili Pražané
Útok Pražanů na Vršovce	Vršovci se rozprchli	do jednoho zrádce ničí	rozehnali, zabili, 13 zajali
Únik Kochana	–	pod skalou v jámě	pod skalou v listí
Záchrana Jaromíra	nalezli ho polomrtvého, nahého a od much poštipaného. Odvezli ho do hradu Vyšehradu	odvázali jej	Hovora je odvedl za nahým, poštipaným a polomrtvým Jaromírem
Památné místo	–	vystavěli oltář, poté kostel k slávě Jana Křtitele	Dub vykopán, postaven oltář a ben. klášter sv. Jana na Velizu
Trest Hřivcův	–	Hovora jej lapil a pověsil	Zlámal si nohu, Hovora ho má oběsit na dubu
Poděkování a Hovorova odměna od Jaromíra	Hovora i jeho rod budoucí mají býti navždy mezi svobodnými a urozenými. Zisk hodnosti lovčího ke dvoru Zbečnu pro Hovora i jeho potomky navždy	Grunt na Velizi	Zisk vsi Kublov, Broumy, Trubín a Hudlice. Všichni mají Hovora ctít a klanět se mu. Jeho rod navždy druhým po knížeti. Úřad lovcovství k Stebnu.
Poděkování Hovorovi od císaře	–	–	Obdaření milostí a majestátem, ostrve

Z porovnávací tabulky je zřejmé, že Hájkův text je o mnoho rozvinutější než texty kronik předešlých. Zcela přidal, zřejmě podle své fantazie, že manželkou Jaromíra byla Střízka, která měla prorocký sen, ve kterém se jí zjevil sv. Jan Křtitel a sdělil jí, že s jejím manželem je zle a že mu má poslat posily (poslala je i na konkrétní místo Hezkov). Hájek taktéž přidal pár vět o modlitbě svázaného knížete ke svému ochránci sv. Janu Křtiteli, kdežto v ostatních kronikách o předešlé modlitbě zmínky nejsou (sv. Jan se jen zjeví a chytá šípy). Jeho třetí a snad nejznatelnější odloučení od „předloh“ je poslední část textu, kde vděčný kníže vypraví Hovoru k císaři, který mu uděluje erb dvou zkřížených ostrvů.

Odloučení Dalimila od Kosmy, kterým se pak zřejmě inspiroval i Hájek, je Hovorova trubka jakožto smluvené znamení s Pražany, přivázání knížete ke stromu a důraz na špatnou osobu druhého myslivce knížecího Hřivce. Kosmas jej zmiňuje vcelku okrajově, zato Dalimil už přidává, že Hřivec stranil Vršovcům a sám naléhal pro Hovorovu smrt (u Hájka pouze svolil k trýznění knížete a bylo mu uloženo, aby Hovoru pověsil). Avšak oba kronikáři se shodují, že je pojil příbuzenský vztah (Hřivec byl Hovorův kmotr) a také, že nakonec Hovora sám oběsil proradného Hřivce. Druhým společným rozdílem je, že u Kosmy je Jaromír pouze přivázan ke kolíkům v zemi, v mladších kronikách poté knížete seberou a přivážou jej ke stromu – u Dalimila lípa, u Hájka dub. Třetím rozdílem je setkání Hovory s Pražany, kteří hledají knížete a domluva, aby následovali Hovorovo troubení.

Všechny tři příběhy se prakticky přesně shodují jen v málo údajích. Jedním z nich je rod Vršovců, který pro všechny kronikáře představoval záporné osoby, které pohrdávali přemyslovskými knížaty a ve většině případů chtěli sami vládnout. Jednou jsou rod pyšný, jednou rod zlého nenávistného pokolení a domácích nepřátel, a naposledy jsou páni nejznamenitější, nejbohatší a rodem nad jiné vyvýšeni. Poslední specifikum je z rukou nejmladšího kronikáře, Hájka, který spíše chtěl poukázat na starobylost a důležitost onoho rodu, který nijak nebránil, ale ani neobhajoval. Všechny tři kroniky se shodují ve jménu hlavního strůjce vzpoury Kochana. Kosmas se o něm dále nezmiňuje, u Dalimila i u Hájka se strachy schoval a přežil (podle Hájka po popravě jeho lapených druhů vyhrožoval, že se pomstí, podle Dalimila Kochan obvinil Jaromíra, že zradil svého otce i bratra. Dále proti němu vyvolával svár a radil polskému knížeti Meškovi, jak dobít České země).

Celkem třikrát padne zmínka o místě zvaném Veliz. U Kosmy a Hájka je tak označováno místo lovu, kde byl kníže zajat a u Tak řečeného Dalimila je to Hovorova

odměna. Jedná se o vrch nedaleko Berouna a křivoklátských lesů, nedaleko vsi Kublov, která se vyskytuje u Hájka (podle něj je to jedna z vesnic, kterou Hovora dostal odměnou za svůj čin). Místo by odpovídalo spíše vrchu, kde se chystali Vršovci knížete zavraždit, do dnešních dob tam stojí kostel Narození sv. Jana Křtitele na Velízu, který tam podle kroniky Tak řečeného Dalimila a Hájkovi nechal kníže vystavět.

Rod Ronovců je spojen s úřadem lovcovství, který podle Kosmy a Hájka Hovora získal pro sebe i svůj budoucí rod. Podle Hájka se jednalo o úřad ke Stebnu (ústecký kraj), podle Dalimila o úřad lovcovství ke dvoru Zbečno (křivoklátský kraj, nedaleko Berouna a tudíž v blízkosti místa, kde se celý příběh odehrává).

Až na určité odchylky je celkový děj ve všech povídkách vystihnout takřka stejně a podle uvedené datace by se dal zařadit mezi léta 999/1000 – 1003.

3. Šlechta v době (po)husitské a jagellonské

3. 1. Vymezení stavů

Jádra držav rodů vznikala ve 13. století, ve 2. polovině 14. století začíná ubývat starých rodů vlastnicích hrady a naopak přibývá nová aristokracie.³⁷ U mnoha historiků panuje přesvědčení, že až do konce 15. století se šlechta stále formuje, v letech 1485 – 1497 je považována za definitivně vytvořenou a zakonzervovanou, tímto by se pak měli uzavřít oba dva šlechtické stavy – vyšší šlechta (panský stav, páni, nebo jen „šlechta“) a nižší šlechta (rytířský stav, rytířstvo, vladykové, zemani). Domněnka je založena na husitských bouřích, díky kterým oba stavy dlouhodobě posilují svůj vliv, a vyšší šlechta se má uzavřít vůči šlechtě nižší.³⁸ Ostatní historikové v čele s profesorem a předním historikem Josefem Petráňem (který se tímto tématem zabývá v díle *Skladba pohusitské aristokracie*³⁹) jsou názoru, že vyšší šlechta nikdy netvořila uzavřenou skupinu. K tomu názoru tíhne dále např. profesor Jaroslav Čechura a dokládá to rody, které panského stavu dosahují poprvé až po polovině 15. století, jmenovitě jde o rody *Smiřických*, *Gutštejnů*, z *Weitmile*, *Šliků*, *Lobkowiců* a *Trčků*.⁴⁰ V zemských deskách k roku 1500 je zapsáno a rozděleno české panstvo do 47 starých panských rodů (na Moravě 15 starých panských rodů) a do 8 mladších rodů.⁴¹

Sama šlechta se vzájemně rozdělila na pány a vladyky s přísnými pravidly o tom, kdo má být považován za pána a kdo za vladyku. Na počátku 16. století si páni stanovili zákonem, že český král nemohl udílet panský stav, ale pouze páni sami. Taktéž stanovili podmínku, že pro postup v hierarchii do panského stavu byla nutná především urozenost, dále pak také politicko-společenský vliv a majetek. Urozenost pro panský stav hrála významnou roli, a tak roku 1501 páni ustanovili, že mezi sebe přijmou pouze vladyky, kteří

---

³⁷ PETRÁŇ, Josef. *Skladba pohusitské aristokracie v Čechách*. In *Acta Universitatis Carolinae, philosophica et historica 1, studia historica XIV: Proměny feudální třídy v Čechách v pozdním feudalismu*. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova, 1976. s. 25.

³⁸ JUROK, Jiří. *Česká šlechta a feudalita ve středověku a raném novověku*. 1. vydání. Nový Jičín, 2000. s. 76-78.

³⁹ PETRÁŇ, Josef. *Skladba pohusitské aristokracie v Čechách*.

⁴⁰ ČECHURA, Jaroslav. *České země v letech 1437-1526, II. díl: jagellonské Čechy (1471-1526)*. 1. vydání. Praha: Libri, 2012. s. 254.

⁴¹ Tamtéž. s. 90.

by prokázali urozenost svého rodu do čtvrtého kolene – podle Vladislavského zřízení zemského se až vnuk muže, který získal erb, stal urozeným vladykou.⁴² Od 80. let 15. století se snaží vladycká a měšťanská šlechta prosadit v zemských a dvorských úřadech. Pánům byly vyhrazeny některé vyšší funkce (nejvyšší purkrabí pražský, nejvyšší zemský hofmistr, nejvyšší maršálek, nejvyšší komorník, sudí zemský a dvorský kancléř) a o zbylé sváděl boj rytířský stav. Mezi zájmy rytířů se řadilo písařství, purkrabství karlštejské a Pražského hradu, podkomořský úřad, mincmistrovství a další. Díky zastávání některých z těchto úřadů se rytíři mohli dočkat až přijetí do stavu panského (příkladem může být nejvyšší písař Jan z Roupova nebo královský podkomoří Vaněk z Valečova), rytíři přijetí do panského stavu nemálokdy také podporovali sňatkem dcery některého z vlivných pánů.⁴³ Páni v tomto směru mysleli na vše, a tak zároveň platilo pravidlo, že při majetkovém a politickém poklesu některého panského rodu zůstávali jeho členové ve stavu panském.

V rané pohusitské době nám jsou dnes známy dva šlechtické stavy a stav městský, který se začíná hlásit o svá práva. Ovšem v listech a listinách od roku 1430 se stavy dělí do tří, někdy až do čtyř skupin s rozdílnými názvy i titulaturou (urozený pán, *statečný* rytíř/vladyka, *slovutný* panoš, *opatrný* měšťan)⁴⁴

3. 2. Nová aristokracie a proces feudalizace

Česká aristokracie byl velmi úzký okruh šlechty, která panovala ve společnosti, ale stát jako celek neřídila. Po polovině 15. století nebyl vymezen její vliv na politické dění, ale utvářel se na základě společensko-politických poměrů a jejich proměn. Během vlády Lucemburků se u nás stabilizovala královská rada jako vládní instituce a časem začala celý systém inspirovat a kontrolovat. Na konci lucemburské vlády, za dob husitských, se města začínají hlásit o zabezpečení svých práv na sněmech, které by byly rovnoprávné s právy šlechtického stavu. Od pradávna se práva měst vyšším stavům nezamlouvala, a tak několik následujících desetiletí pozorujeme, jak se šlechta snaží města z mocenských státních orgánů zas vyloučit.⁴⁵ Na svatomartinském a svatovavříneckém sněmu (1433-

---

⁴² PETRÁŇ, J.. *Skladba pohusitské aristokracie v Čechách*. s. 15-18.

⁴³ Tamtéž. s. 49-50.

⁴⁴ Tamtéž. s. 16.

⁴⁵ Tamtéž. s. 9-11.

1435) se začínají utvářet zájmová uskupení panstva, rytířstva i měst. Roku 1435 si pro sebe vyšší šlechta nárokuje obsazení nejvyšších zemských úřadů a zemského soudu, nižší šlechta poprvé oficiálně žádá o podíl na nejvyšších zemských úřadech, zemském soudu a při správě zemských desek. Spor o místa v úřadech přeroste po husitské revoluci (1435) v podobě tzv. sporu „o sezení v lavicích“, což je veřejný boj mezi vyšší a nižší šlechtou o rozdělení nejvyšších zemských úřadů a o obsazení zemského soudu, který se táhl téměř půl století. Nejdříve král Zikmund udělal kompromis a nejvyšší zemské úřady rozdělil mezi pány a vladyky, spor ale pokračoval až do kutnohorského sněmu roku 1485, kde byl rozdělen počet přísedících českého zemského soudu v poměru 12 panstvo, 8 rytířstvo a 3 nejvyšší zemští úředníci (nejvyšší purkrabí, nejvyšší sudí a nejvyšší písař). Dále došlo k rozdělení nejvyšších zemských úřadů (8 panstvo a 4 rytířstvo), páni navíc získali úřady nejvyššího purkrabí, nejvyššího hofmistra, nejvyššího maršálka, nejvyššího komorníka, nejvyššího sudí, nejvyššího kancléře, dvorského sudí a jednoho karlštejnského purkrabí. Rytířstvo získalo úřad nejvyššího písaře, podkomoří, druhého karlštejnského purkrabí a purkrabí kraje hradeckého. Vše bylo definitivně potvrzeno roku 1487, kdy vladykové docílili podílu na vynášení rozsudků. Boje mezi šlechtou nebyli omezené pouze na úřady, kromě toho probíhá boj o majetek a o postavení ve společnosti.⁴⁶ V novém uspořádání pohusitské společnosti stáli v čele zemských a dvorských úřadů páni, vítězové od Lipan (např. Hynek Ptáček z Pirkštejna vykonával úřad nejvyššího mincmistra a nejvyššího hofmistra). Zbytek pánů zaujímal strategicko-mocenské regionální pozice v čele skupin rozhodujících o poměru sil.⁴⁷

Po husitské revoluci přichází proces feudalizace, který od kořenů změnil strukturu feudální třídy⁴⁸, za jakýsi mezník jsou považována 80. léta 15. století, do té doby byl vliv a majetek úzce spjat s vojenským podnikáním, po tomto mezníku je ráz vysloveně hospodářský. S mezníkem také dochází k pronikání moravské aristokracie do Čech (např. Vilém z Perštejna)⁴⁹ a s ním přichází na scénu také celý rod Perštejnů, kteří v majetkovém

---

⁴⁶ JUROK, J. *Česká šlechta a feudalita ve středověku a raném novověku*. s. 82-89.

⁴⁷ PETRÁŇ, J. *Skladba pohusitské aristokracie v Čechách*. s. 51.

⁴⁸ Tamtéž. s. 49.

⁴⁹ Tamtéž. s. 70-71.

žebříčku střídají Gutštejny a jádro svého majetku staví na podnikání už ne válečném, ale ekonomickém.⁵⁰

V pohusitské době převládá válečnická vrstva a dochází k utváření tzv. **nové, válečnické, aristokracie**. Vojenští hejtmáni získávali kořist (která někdy představovala i celé panství) a z té sestavili základní majetek (zápisy na zboží, zástavy atd.). O tuto aristokracii se opřel Jiří z Poděbrad při rozhodném kroku k uchopení moci v zemi. Na základě toho pak válečnická aristokracie získala v radě zemského správce velkou váhu a v tomto vládním orgánu začala početně převyšovat aristokracii starou. Před volbou 1458 patřili k nejbohatším šlechticům *Poděbradové, Šternberkové, Michalovicové, Gutštejnové a Hazmburkové*. Na vzestupu jsou rody pánů z *Rožmitálu* a *Švihovských z Rýžberka*. V době na konci poděbradské vlády a na začátku vlády jagellonské přední místa v královské radě zaujímali *Lvové z Rožmitálu, páni ze Stráže, z Lipého, ze Šternberka, z Michalovic, z Rýžberka, z Cimburka, z Hazmburka, z Janovic* a z *Rabštejna*. Mezi léty 1479-1490 byli v čele dvorské reprezentace *Lvové z Rožmitálu, páni z Dubé a z Lipého, z Janovic* a další...⁵¹

3. 3. Spory o moc a výchozí postavení v zemi

Pravidlem pro období mezi husitskými válkami (od roku 1436) a Bílou horou byl státoprávní akt známý jako *volební kapitulace*. Mezi šlechtou vládlo přesvědčení, že král měl reprezentovat Korunu navenek a mít jen tolik moci, kolik mu aristokracie dovolí.⁵² V této době panstvo ovládá po vzoru požadavků předhusitských panských jednot vrcholné instituce českého státu, vyjadřuje vlastní koncepci státní moci, samo se prohlašuje za základ státu a stojí proti panovníkovi, což se zpečetí na přelomu století vydáním Vladislavského zřízení zemského.⁵³

Mezi nejbohatší rody k roku 1458 patřili *páni z Poděbrad, ze Šternberka, z Michalovic, z Gutštejna, z Hazmburka, z Rožmitálu, Trčkové z Lípy, Kostkové z Postupic* a další.⁵⁴ Podle počtu hradů byli v prvním a druhém desetiletí po polovině 15.

---

⁵⁰ Tamtéž. s. 68.

⁵¹ Tamtéž. s. 59-66.

⁵² Tamtéž. s. 13.

⁵³ JUROK, J. *Česká šlechta a feudalita ve středověku a raném novověku*. s. 82-89.

⁵⁴ PETRÁŇ, J. *Skladba pohusitské aristokracie v Čechách*. s. 64.

století na „vrcholu“ *páni z Poděbrad a Kunštátu*, kteří po zvolení Jiřího z Poděbrad českým králem na první pohled značně posílili. Jiří z Poděbrad dokázal vybudovat po polovině 15. století dočasné největší šlechtické panství ve východních a středních Čechách, především díky promyšlené sňatkové politice a přisvojování odúmrtí. Mezi nejstabilnější rody k nim můžeme zařadit rody pánů z *Rožmberka* a *Kostky z Postupic*, jak dokládá tabulka sestavená podle žebříčku J. Petráně. V této době šlo o poměrně nestabilní situaci, která byla ovlivněna především vzestupem některých rodů v nejvyšších a jiných zemských úradech a změnou vládnoucí vrstvy.⁵⁵

Tabulka č. 2

Nejbohatší šlechtické rody Čech v letech 1450⁵⁶ a 1465⁵⁷

rok 1450		rok 1465	
<i>rody</i>	<i>počet hradů</i>	<i>rody</i>	<i>počet hradů</i>
1. páni z Rožmberka	9	1. páni z Poděbrad a Kunštátu	21
2. páni z <i>Gutštejna na Všerubech</i>	7	2. páni z Rožmberka	12
3-4. ze <i>Šternberka na Holicích</i>	6	3. páni z <i>Hazmburka</i>	11
3-4. Kostkové z Postupic	6	4. páni ze <i>Šternberka na Konopišti</i>	9
5-8. páni ze <i>Smiřic</i>	5	5-8. páni z <i>Vartenberkana Děč.</i>	6
5-8. páni z <i>Vřešovic</i>	5	5-8. Kostkové z Postupic	6
5-8. páni z <i>Pirkštejna</i>	5	5-8. páni z <i>Rožmitálu</i>	6
5-8. páni z Poděbrad a Kunštátu	5	5-8 páni z <i>Gutštejna</i>	6
		9. páni z <i>Michalovic</i>	5

Pro vyšší šlechtu a její budoucí vliv je důležitý rok 1490, kdy panovník opouští Prahu i celé České země a přesídluje do uherského Budína a šlechta tím získává prostor k vybudování dominantního postavení v zemi. Král Vladislav je pryč celých sedm let a až se začínajícím rokem 1497 se rozhodne v čele svého honosného doprovodu opět zavítat do Prahy. Usídli se na Pražském hradě, kde přijímá zástupce pražských měst i vysokého učení a v květnu téhož roku osobně potvrzuje nové radní pražských měst. Jen o pár dní později (17. května) svolává Vladislav zemský sněm, na kterém každý stav přednesl zákony týkající se zemského práva, které měly být uceleny.⁵⁸ V reakci na to je

⁵⁵ JUROK, J. *Česká šlechta a feudalita ve středověku a raném novověku*. s. 102-103.

⁵⁶ Tamtéž. s. 102.

⁵⁷ Tamtéž. s. 102.

⁵⁸ ČECHURA, J. *České země v letech 1437-1526, II. díl: jagellonské Čechy (1471-1526)*. s. 120-123.

roku 1500 vydáno **Vladislavské zřízení zemské**, které vzniká tedy v době, kdy se panský stav už nějakou dobu aktivně snaží získat rozhodující a vůdčí pozici v zemi, ale zároveň se hlásí městský stav se svými právy a stává se třetím stavem Království českého. Díky ústupkům nižší šlechtě (např. ustoupení ve sporu o zemský soud roku 1487) v ní panský stav získal svého spojence proti králi a třetímu stavu, jehož zrození sice oba stavy uznaly, avšak odpíraly mu plnoprávnou účast na zemském sněmu a právo „třetího hlasu“. „Triumfem“ české šlechty bylo vydání již zmíněného zákoníku, který byl zveřejněn bez králova odsouhlasení i bez odsouhlasení stavem městským a potvrzuje tak, že šlechta vyhrála spor, který vedla především s městy.⁵⁹ Vydané zřízení města značně oslabuje, stejně tak výrazně omezuje i moc královskou a šlechta, která kdysi vznikala jako opora panovníka, si tak vytváří výsadní postavení v Českém království.⁶⁰ Pro srovnání tabulka č. 3, kde je vidět výrazná diference mezi počtem hradů držených vyšší i nižší šlechtou a panovníkem Vladislavem Jagellonským.

Tabulka č. 3

Držba hradů v Čechách kolem roku 1500⁶¹

<i>držitel</i>	<i>počet hradů</i>	<i>%</i>
<i>Král</i>	<i>3</i>	<i>1%</i>
<i>Stav panský</i>	<i>108</i>	<i>40%</i>
<i>Stav rytířský</i>	<i>156</i>	<i>58%</i>
<i>Stav duchovní</i>	<i>1</i>	<i>1%</i>
<i>Stav městský</i>	<i>?</i>	<i>?</i>
<i>celkem</i>	<i>268</i>	<i>100%</i>

Za rané vlády Habsburků v českých zemích (1529) jsou mezi předními rody tři ze starých a předhusitských aristokratických rodin, jsou jimi páni z *Rožmberka*, z *Hradce* a ze

⁵⁹ ŠMAHEL, František. *Nástin proměn stavovské skladby českého království od konce 14. století do počátku 16. století*. In: Vladislavské zřízení zemské a počátky ústavního zřízení v českých zemích (1500-1619): sborník příspěvků z mezinárodní konference konané ve dnech 7. - 8. prosince 2000 v Praze. MALÝ, Karel. PÁNEK, Jaroslav. Historický ústav AV ČR, ústav právních dějin Právnické fakulty UK: Praha 2001. s. 71-72, 79.

⁶⁰ JUROK, J. *Česká šlechta a feudalita ve středověku a raném novověku*. s. 89-104.

⁶¹ Tamtéž. s. 94.

*Švamberka*⁶², dále si svá místa udrželi pouze páni ze *Šternberka* a z *Rožmitálu*. Své postavení „na vrcholu“ ztratili páni z *Poděbrad a Kunštátu*, z *Hazmburka*, z *Vartemberka* a z *Michalovic*, posílili naopak rody pánů z *Perštejna*, *Šlikové*, *Švamberkové*, *Lobkowicové*, *Kolowraté*, *Slavatové z Chlumu* a *Švihovští z Rýzmburka*. Takovéto šlechtické uspořádání zrcadlí vztah šlechticů k nové nastupující vrstvě Habsburků v čele s Ferdinandem I. Habsburským.⁶³ V 16. století dochází ke střídání vlivu aristokratických rodin, jedni zpomalili a druzí se naopak dostávají rychle vzhůru. Hlavním vlivem je zchudnutí rodu, což je nejčastěji způsobeno rodovými rozrody nebo ztrátou majetku z důvodu zadlužení. Do roku 1557 tak odpadá např. většina nové jagellonské a poděbradské aristokracie (*Rožmitálové*, *Slavatové*, *Šlikové*, *Krajířové* a *Kostkové z Postupic*). Pokles je znám také u *Perštejnů*, naopak vzestup u rodu *Rožmberků*. *Trčkové* si jako jedni z mála z nové aristokracie své místo udrželi a *Lobkowicové* si své postavení dokonce zlepšili. *Páni z Hradce* a *Šternberkové*, jakožto zástupci starých rodů, se povznesli na vrchol.⁶⁴

---

⁶² PETRÁŇ, J. *Skladba pohusitské aristokracie v Čechách*. s. 71.

⁶³ Tamtéž. s. 89-104.

⁶⁴ PETRÁŇ, J. *Skladba pohusitské aristokracie v Čechách*. s. 69, 74.

4. Úřady 15. a 16. století

Sílící stavovská moc po husitských bouřích způsobila, že v 15. a 16. století se pod jejich správou ocitá většina správních odvětví a jejich institucí. Prostřednictvím zemských sněmů se stav panský, rytířský a městský podílel na vládní moci v zemi. Klíčovou byla držba zemských úřadů, zemští úředníci představovali základ královské rady (navrhovala obsazení zemských úřadů a znění královských propozic) a základ královské vlády v zemi, když král v zemi nebyl přítomen. Koncem husitství narůstá počet zemských úřadů a roku 1437 vzniká *první dohoda o zemských úřadech*, podle které král volně obsazoval pouze úřad nejvyššího purkrabí, nejvyšší komorník a nejvyšší sudí byli jmenováni ze stavu panského a nejvyšší písař ze stavu rytířského. Během let postupně přibývali další úřady, jako např. úřad nejvyššího maršálka (až do roku 1620 byl dědičný v rodu pánů z Lipé), dále od orku 1453 nejvyšší hofmistr království českého (předseda komorního soudu a předseda královské rady v soudních záležitostech). Tato funkce se rozděluje roku 1458 na zemský a dvorský úřad. Dále přibýly úřady královského kancléře, podkomoří a za vlády Jiřího z Poděbrad pak dva purkrabí karlštejnští, kteří měli chránit královské korunovační klenoty (jeden ze stavu panského a druhý ze stavu rytířského). Stav panský a rytířský se snažili stále ovládnout zemské úřady a tak byla roku 1497 učiněna dohoda, kdy se mezi oba stavy úřady rozdělily. Až roku 1549 přibil k zemským úřadům i úřad dvorského sudí.⁶⁵

Tabulka č. 4

Hodnostní pořadí zemských úředníků z roku 1497 (znovu potvrzeno roku 1549)⁶⁶

1.	nejvyšší purkrabí	7.	dvorský sudí
2.	nejvyšší hofmistr	8.	nejvyšší písař zemský
3.	nejvyšší maršálek	9.	podkomoří
4.	nejvyšší komorník zemský	10.	purkrabí karlštejnský
5.	nejvyšší sudí zemský	10.	purkrabí karlštejnský
6.	nejvyšší kancléř	11.	purkrabí kraje hradeckého

⁶⁵ JANÁK, Jan. HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích: od počátku státu po současnost*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005. s. 88-90.

⁶⁶ Tamtéž. s. 90.

Panský stav měl vyhrazeny úřady od nejvyššího purkrabí až po dvorského sudí, zbytek zemských úřadů byl v kompetenci stavu rytířského.

Existovali menší zemské úřady podléhající velkým, již zmíněným, úřadům. Menší zemští úředníci byli zástupci zemských úředníků malého postavení (nemohli zasahovat do politické sféry, ani do větších majetkových hodnot), byli zaměřeni převážně na agendu nižší šlechty. Byli jmenováni příslušným nejvyšším úředníkem (po poradě s nejvyšším zemským soudcem), pravidelně byl jmenován někdo z řad rytířského stavu.⁶⁷

4. 1. Soudní instituce

Zemští úředníci tvořili základ **české rady**, soudní instituce, která byla jak radou zemskou, tak i radou královskou, což jí umožňovalo zasahovat do záležitostí celé země. Byla kontrolním orgánem, který měl pod kontrolou veškerá královská opatření, která by zasahovala do práv stavů. Působila také jako přímý stavovský orgán a jako výkonný královský orgán. Předsedal jí král nebo jeho zástupce, kterého sám určil. Dále jí mohl předsedat nejvyšší hofmistr a v době interregna nejvyšší purkrabí. Král i sněm disponovali právem kdykoli jmenovat do rady další osoby podle své vlastní volby, museli však být ze zemí Koruny české a z panského nebo z rytířského stavu. Sněm toto právo volby používal především na krajské hejtmany, které pak pověřoval vyřízením svých záležitostí. Králové tuto výsadu používali o poznání méně, až za vlády Habsburků se začala hojněji využívat, ti jako své královské rady jmenovali představitele úřadů, kteří byli závislí na panovníkovi. Nejbližší radě byla stavovská instituce **český zemský sněm**, která projednávala návrhy, k jejichž schválení potřebovala získat většinu hlasů. Sněmu se účastnil panský, rytířský i městský stav. Panstvo (často jej zastupovali zástupci nižší šlechty) mělo jeden hlas na jednoho účastníka, města měla jeden hlas na jedno město. Návrhy mohly být od krále, nebo od účastníků sněmu, když návrh získal většinu hlasů, musel být ještě jednomyslně přijat všemi stavy, z nichž každý měl jako celek jeden hlas. Konečné přijetí návrhu sněmem nepotřebovalo potvrzení krále, do roku 1500 nabýval návrh platnost zapsáním do zemských desek, od začátku nového století byla usnesení tištěna a rozesílána. Díky rozhodování stavů na zemském sněmu se sněmy staly určující pro politické a veřejné dění v zemi i pro správní vztahy. Až po smrti posledního Jagellonce na českém trůnu se novému českému králi, Habsburkovi Ferdinandovi I.,

---

⁶⁷ Tamtéž. s. 90.

podářilo znovu prosadit nutnost králova potvrzení uznaného návrhu, a až poté jeho zapsání do zemských desek.

Na panovníkův popud fungovaly **generální sněmy**, scházely se pouze na panovníkovo svolání a jednali o králových návrzích na jednání. Za působení dvou Jagellonských panovníků v Českých zemích se sešly celkem dvakrát, a to vždy v Kladsku k jednání o *postihu zemských škůdců* (roku 1512 a 1518).⁶⁸

4. 1. 1. Zemský soud

Jednalo se o základní šlechtickou správní instituci, která řešila trestné činy a majetkové spory, které přesáhly hodnotu 10 kop grošů českých.⁶⁹ Svému významu se soud těšil především v době předhusitské, kdy patřil k základním a nejdůležitějším (utvářely se tam mocenské ambice šlechty). Po polovině 15. století měla šlechta již zaručen podíl na vládní moci a tak se zemský soud stal místem, kde oba šlechtické stavy řeší své záležitosti a vedou se desky zemské. Postupně jeho význam klesá a zasedání dělí větší a větší přestávky, na úrok takto zeslabeného významu zemského soudu posiluje význam jiných soudních institucí, např. soudu komorního. Na konci 80. let 15. století soud zemský přijímá zemská zřízení, která vrcholí rokem 1500 a přijetím *Vladislavského zřízení zemského* (na Moravě Znojenské zřízení z roku 1539). I po přijetí zemských zřízení soud a jeho činnost nadále pokračuje, ale nová zřízení jej omezují.⁷⁰

Ještě za doby končících husitských bouří, roku 1437, byl poprvé stanoven počet zemských přísedících na dvacet míst (dvanáct pánů a osm rytířů)⁷¹. Po padesáti letech dochází ke změně a oba stavy mají stejný počet přísedících. Mezi přísedícími tradičně byli úředníci jako např. dvorský sudí, královský prokurátor a vladař rožmberského domu. Rozhodnutí vynesena zemským soudem byla konečná a nešlo se proti nim odvolat.

Několik dní před soudím zasedáním zasedal **menší soud** (rytíři a menší úředníci), který vedl agendu (desky zemské), vyřizoval spory nižší šlechty a připravoval vše na zasedání zemského soudu. Termíny zasedání se často měnili, ustálily se až roku 1543, kdy soud

---

⁶⁸ Tamtéž. s. 91-95.

⁶⁹ FRANCEK, Jindřich. *Velké dějiny zemí Koruny české, tematická řada, sv. III.: zločin a bezpráví*. 1. vydání. Praha a Litomyšl: Paseka, 2011. s. 17.

⁷⁰ JANÁK, J. HLEDÍKOVÁ, Z. DOBEŠ, J. *Dějiny správy v českých zemích*. s. 96-97.

⁷¹ ADAMOVIČ, Karolína. *Dějiny českého soudnictví do roku 1938*. 1. vydání. Praha: Karel Havlíček, 2005. s. 10.

zasedal o *sudých postních a letničných dnech a 1. října*, z čehož každý byl ještě rozšířen o tzv. čtyři *sirotčí dny* (soudní dohled nad sirotky panského i rytířského šlechtického stavu).⁷² Nejdůležitější zemští úředníci a zástupci šlechtického stavu pak zasedají u **zemského soudu většiho**. Ten zasedá na Pražském hradě (moravský v Brně nebo v Olomouci) a člení se na tři etapy: půhon, líčení a exekuce.⁷³

4. 1. 2. Dvorský soud

U soudu dvorského zasedal nestálý počet přisedících osob, které byly jmenovány králem (většinou byli také přisedícími u komorního soudu). Pověštinou převažovalo panstvo nad stavem rytířským, jehož počet byl od roku 1487 stanoven na čtyři osoby.

Zasedání soudu dvorského bylo vázáno na zasedání soudu komorního (dvorské zasedání komornímu předcházelo), ve své kompetenci měl dvorský soud do roku 1499 záležitosti odúmrťe, ale od tohoto roku má v kompetenci pouze lenní záležitosti⁷⁴

4. 1. 3. Komorní soud

Jako třetí královský soud byl zřízen soud komorní (doba jeho vzniku není přesně známa, panují dvě hypotézy: vznik za vlády Václava IV. na konci 14. století, nebo až za vlády Jiřího z Poděbrad. Komorní soud převzal některé z pravomocí soudu dvorského, byl soudem královským (předsedal mu král, ačkoli mezi léty 1478-1480 vynášel rozsudky nejvyšší purkrabí) s předpokládanou všeobecnou pravomocí a stává se centrálním soudem království pro celé země Koruny české. Nejstarší registra komorního soudu pochází z roku 1471, a od téhož roku zasedá celoročně (nepravidelně, podle potřeby). Zasedalo 10-20 přisedících, většinou z panské vrstvy, pravděpodobně v Králově dvoře na Starém městě⁷⁵ (po přelomu století je ve Vladislavském zřízení zemském ustanoven minimální počet přisedících na 12 radů, z nichž už převažují rytíři)⁷⁶. Nejprve byl soudem pro všechny země Koruny české, ale roku 1498 bylo z jeho pravomocí vyňato Slezsko a o

---

⁷² JANÁK, J. HLEDÍKOVÁ, Z. DOBEŠ, J. *Dějiny správy v českých zemích*. s. 96-97.

⁷³ ADAMOVIČ, K. *Dějiny českého soudnictví do roku 1938*. s. 10.

⁷⁴ JANÁK, J. HLEDÍKOVÁ, Z. DOBEŠ, J. *Dějiny správy v českých zemích*. s. 99.

⁷⁵ KREUZ, Petr. *Postavení a působnost komorního soudu v soustavě českého zemského trestního soudnictví doby předbělohorské*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2000. s. 79-83.

⁷⁶ KREUZ, Petr. MARTINOVSKÝ, Ivan. *Vladislavské zřízení zemské a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích)*, edice. 1. vydání. Praha: Scriptorium, 2007. s. 270.

rok později i zbývající vedlejší země Koruny české. Mezi léty 1467-1485 nezasedal dvorský a zemský soud a soud komorní jejich činnost nahrazoval. Od roku 1487 zasedal třikrát ročně (na Hromnice, na den Svátosti a na sv. Martina), od roku 1492 pouze dvakrát ročně.

Komorní soud měl pravděpodobně u šlechty velmi nízkou prestiž, přistupovala k němu s malým respektem a negativním postojem. Zlom nastal roku 1490, kdy král Vladislav přesídlil své sídlo do Budína, do roku 1500 byl už komorní soud plně pod kontrolou stavů a jeho předsedou se pomalu stává nejvyšší hofmistr. Stal se z něj soud stavovský a po soudu zemským druhý nejvýznamnější. Na počátku 16. století se soud ocital ve středu konfliktů šlechty a měst.⁷⁷

Svatováclavská smlouva z roku 1517 vymezuje pravomoci komorního soudu vůči městským soudům královských měst.

4. 2. Vladislavské zřízení zemské

18. července 1500 v tiskárně tzv. Tiskaře Pražské bible na Starém městě pražském je vydána první kodifikace českého práva, *Zřízení zemská království českého*.⁷⁸ Podle Františka Palackého se jedná o první zdařilý pokus o vydání českého zákoníku,⁷⁹ kterému předcházely právní knihy a soupisy jako např. *Kniha rožmberská* nebo *Práva zemská* od Ondřeje z Dubé. Jedna z největších památek na vládu Vladislava Jagellonského je jednou ze 44 dochovaných inkunábulí českého původu, počet výtisků se dnes odhaduje na několik stovek vytištěných kusů, z kterých se dodnes dochovalo pouze pět tištěných exemplářů (z toho pouze dva úplné, dnes uloženy v Národní knihovně České republiky a

---

⁷⁷ KREUZ, P. *Postavení a působnost komorního soudu v soustavě českého zemského trestního soudnictví doby předbělohorské*. s. 84-91.

⁷⁸ KREUZ, Petr. *Edice zemských zřízení a ústavně historických pramenů k dějinám českých zemí v raném novověku (1500-1619)*. In: Vladislavské zřízení zemské a počátky ústavního zřízení v českých zemích (1500-1619): sborník příspěvků z mezinárodní konference konané ve dnech 7. - 8. prosince 2000 v Praze. MALÝ, Karel. PÁNEK, Jaroslav. Historický ústav AV ČR, ústav právních dějin Právnické fakulty UK: Praha 2001. s. 267-268.

⁷⁹ PALACKÝ, František. *Zřízení zemské království českého*. Centrum medievistických studií. Archiv český, svazek V. <https://sources.cms.flu.cas.cz/src/index.php?s=v&cat=10&bookid=1067&page=5>. s. 5.

v Knihovně Národního muzea v Praze).⁸⁰ Sepsáním zákoníku byli pověřeni Petr na Lešné a Zdeňěk na Zbizoze, oba ze Šternberka, a vladyka Albrecht Rendl z Oušavy, kteří sázeli na starobylé napsání zákoníku po vzoru předhusitského stavu.⁸¹

Jak již bylo zmíněno v dřívější kapitole, zákoník vzniká v době, kdy je panovník trvale mimo země české a česká vyšší šlechta se snaží o ovládnutí výchozího postavení. Zároveň se snaží spolupracovat se stavem rytířským a vyčlenit nově vzniklý městský stav. Vydání zákoníku předcházely dva sněmy svolané panovníkem, prvním byl zemský sněm, který byl svolán v květnu roku 1497 na Pražském hradě.⁸² Král Vladislav tam vyzval stavy k jednání o zemských záležitostech, jehož výsledky pak měli králi předložit pro potvrzení o vložení do desk zemských, král se dále zřekl práva odúmrti a zemské úřady rozdělil mezi příslušníky jednotlivých stavů (nejvíce získal panský stav, méně už stav rytířský a města získala úřadů nejméně). Jako druhé svolal král Vladislav jednání na 11. července do Kutné Hory, poté následovala další sněmovní jednání svolaná stavy, kde se města otevřeně pokoušela jednání zhatit (přesněji hrozila bojkotováním zemských sněmů). To vedlo k minimální účasti zástupců královských měst na sněmech a zároveň to šlechtickým stavům dodalo impulz, aby na novém zřízení pracovaly intenzivněji (na sněmu byla taktéž jmenována komise 17 šlechticů, která měla vybrat a uspořádat články připravovaného zřízení).⁸³

V roce 1499 probíhala další sněmovní jednání – mezi stavy na Pražském hradě a Staroměstské radnici od 1. října, kde sehrál jednu z hlavních rolí právě Albrecht Rendl z Oušavy, který v tu dobu zastával funkci královského prokurátora. Jednání přinášelo příležitost k urovnání napjaté situace mezi městy a šlechtou, ale ani tentokrát se tomu tak nestalo.⁸⁴ Došlo zde ke schválení návrhů základních článků zřízení. Následoval zemský sněm s královou účastí v Prešpurku (dnešní Bratislava), který byl posledním sněmem před vydáním zákoníku. Zde byl králi předložen odsouhlasený návrh osmdesáti

---

⁸⁰ KREUZ, P. MARTINOVSKÝ, I. *Vladislavské zřízení zemské a navazující prameny*. s. 85.

⁸¹ PALACKÝ, František. *Zřízení zemské království českého*.

<https://sources.cms.flu.cas.cz/src/index.php?s=v&cat=10&bookid=1067&page=5>. s. 5-6.

⁸² ČECHURA, J. *České země v letech 1437-1526, II. díl: jagellonské Čechy (1471-1526)*. s. 120-123.

⁸³ KNOLL, Vladislav. JÁNOŠÍKOVÁ, Petra. RUNDOVÁ, Alena. *Vybrané mezníky českých právních dějin*. 1. vydání. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2002. s. 156.

⁸⁴ ČECHURA, J. *České země v letech 1437-1526, II. díl: jagellonské Čechy (1471-1526)*. s. 124-125.

základních článků zřízení, které král schválil.⁸⁵ Autoři s vydáním začali ještě více spěchat, protože chtěli, aby zákoník prošel tiskem dříve, než se města vzpamatují z předchozích událostí a sněmů. Dokladem spěchu je jistá nesystematičnost, nepodrobnost, absence detailů a opakování se některých článků.⁸⁶

Zákoník vycházel hlavně z domácích pramenů, je to soubor ustanovení, která jsou členěna na kapitoly s příbuznou látkou. Ta je členěna v člancích (původně 554 článků)⁸⁷, které (kvůli spěchu) nebyly vůbec číslovány (za očíslováním článků stojí až Roderikus Doubravský, který zákoník překládal do latiny pro krále Ferdinanda I.).⁸⁸ Zřízení se zabývá postavením hlavy státu, jejich pravomocím vůči českým zemím a stavům, právy královských měst a ústředním tématem jsou věci soudní (právo, šlechtické soudy, jejich organizace a řízení – obzvláště soud zemský a úřad zemských a dvorských desek). Dále zákoník pojednává o právech (dědické, obligační, zástavní, rodinné...). O poznání méně pak o věcech mincovních, finančních a o duchovenstvu. Zřízení omezovalo královu moc, jeho postavení připomínalo postavení dnešní hlavy státu, směl tak vykonávat pouze ceremoniální funkce, udělovat amnestii, erby a reprezentovat český stát. V neposlední řadě zákoník omezil práva třetího stavu (neměli právo rozhodovat na českém sněmu, hlas měst platil výhradně v člancích týkajících se městského stavu atd.) a vytyčil hranice mezi stavem panským a rytířským.⁸⁹

Prvním dodatkem k Vladislavskému zřízení zemskému je Svatováclavská smlouva (vydána roku 1517), dále následuje Zřízení o ručnicích (z roku 1524).⁹⁰

---

⁸⁵ KNOLL, V. JÁNOŠÍKOVÁ, P. RUNDOVÁ, A. *Vybrané mezníky českých právních dějin*. s. 156.

⁸⁶ ČECHURA, J. *České země v letech 1437-1526, II. díl: jagellonské Čechy (1471-1526)*. s. 125.

⁸⁷ KNOLL, V. JÁNOŠÍKOVÁ, P. RUNDOVÁ, A. *Vybrané mezníky českých právních dějin*. s. 156.

⁸⁸ ČECHURA, J. *České země v letech 1437-1526, II. díl: jagellonské Čechy (1471-1526)*. s. 125.

⁸⁹ ČORNEJ, Petr. *Český stát v době jagellonské*. 2. vydání. Praha, Litomyšl: Paseka, 2012. s. 112-121.

⁹⁰ KREUZ, Petr. *Edice zemských zřízení a ústavně historických pramenů k dějinám českých zemí v raném novověku (1500-1619)*. s. 269-270.

5. Genealogie rodu Ronovců

Díky českým středověkým kronikám je **Smil Světlický** označován za prvního známého Ronovce, ovšem dosud není známo, zda se tento rod dostává do popředí až v poslední čtvrtině 12. století s vyprávěním o Chvalovi a Smilovi v Kronice tak řečeného Dalimila, nebo jestli jeho členové patřili mezi družinné předáky dávných českých knížat již předtím. K těmto domnělým informacím chybí prameny, takže za prvního příslušníka pokládáme Smila Světlického. Byl šlechtickým předákem, druhem Přemysla Otakara I. a možná syn či příbuzný bojovníka Chvala, o kterém taktéž píše tak řečený Dalimil v souvislosti bitvy na Bojišti roku 1179 a erbu s ostrvemi. Zmínka ve stejné kronice o Smilově věrnosti vyhnanému knížeti Přemyslu Otakarovi I. a jeho spoluúčasti na Přemyslově exilu se jeví jako nepravděpodobná, protože se v té době objevuje v listinách aktuálního knížete a biskupa Jindřicha Břetislava (z let 1194, 1196 a 1197), i když zřejmě nebyl jeho straníkem. Ke konci roku 1197 se Přemysl opět chopí vlády a Smil jako jeho věrný stálý přívrženec zaujímá místo v králově nejbližším kruhu. Po první třetinu Přemyslova panování se stává jeho nejbližším rádcem, zastává jedno z předních míst ve svědečných řadách Přemyslových listin a kolem roku 1210 se stává kladským kastelánem (zřejmě do roku 1213). To, že se těšil u Přemysla velké přízni, dokládá listina z roku 1205, kde zaujímá pozici svědka vedle Czernína a Milhoště, králových nejbližších důvěrníků. V listině má Smil predikát z Tuháně, což by mohlo lépe přiblížit lokalitu, kterou vlastnil. V dnešní době Tuhání existuje více, ale předpokládá se, že tou správnou je Tuhán u Slaného, která je jednak vhodná svou polohou poblíže pražského centra a také důležitá svou úrodnou oblastí. Severním směrem se nachází statky, které lze prokazatelně doložit Ronovcům v první polovině 13. století (Klapý, Vojnice a Lovosice) a také klášter premonstrátek v Doksanech, kterému Smil a jeho syn Častolov prokazovali velkou přízeň. Lokalitu by také mohlo určovat jméno Světlický nebo Světlík, mohlo by se jednat o Světlík či Světlice, volný překlad Lichtenburku (oblast mezi Železnými horami a Čáslaví). V pozdějších listinách se Smil už mezi svědky neobjevuje, patrně zemřel kolem roku 1216, ale v této informaci se názory historiků různí. Zanechal po sobě již zmíněného a syna Častolova, Jindřicha a dceru Scholastiku, která se stala jeptiškou Smilem podporovaného doksanského kláštera.

Častolov byl Smilovým nejstarším synem, v době smrti svého otce (kolem 1216) již figuroval jako svědek v listinách, mohl se tak narodit na sklonku 12. století. Od roku 1219 hojně působí jako svědek listin, 1222 se stává nejvyšším maršálkem a o čtyři roky později

nejvyšším lovčím. Druhorozený **Jindřich** se nejspíše narodil pár let po nástupu nového století a jako svědek se v listinách objevuje o poznání méně než jeho bratr. Poprvé v listině z roku 1219 a pak až na konci vlády Přemysla Otakara I., ale pouze dvakrát. Za vlády Václava I. se ale vše mění, Jindřich v počtu svědectví (15) překonává svého bratra a je z řad příslušníků české aristokracie nejčastěji se vyskytujícím svědkem. Jindřich byl pravděpodobně vrstevníkem a přítelem nového krále Václava I. a nejspíše měli velmi blízký vztah. Svědčila by o tom léta 1232 a 1233, kdy se Jindřich objevuje skoro na všech králových listinách, tudíž musel delší čas pobývat v jeho blízkosti. Na počátku 30. let 13. století zastává úřad budyšínského kastelána. Majetek obou bratrů se soustředil do *dolního Poohří* a na *Litoměřicko*, ale většinu okolní půdy již vlastnila církev a rody drobné šlechty (příslušníci rodů Blahovců a Hrozantovců taktéž vlastnili nemalé statky na Litoměřicku). Oba, tak řečeni **Žitavští bratři**, si ponechaly statky a vlivné postavení na Litoměřicku a vybrali si nedaleké území málo osídleného pohraničního hvozdu mezi dolním Labem a povodím Lužické Nisy, nad Lužickými horami. O pohraniční hvozdu se ale začal zajímat rod Markvarticů (jeho příslušníci zastávali kastelánský úřad v Boleslavi) a tak, aby měli Ronovci v oblasti co nejsilnější pozici, nechal se Jindřich počátkem 30. let 13. století jmenovat královským purkrabím v Budyšíně.⁹¹ Bratři využili svého postavení v Budyšíně a zabrali do přímého vlastnictví území jihovýchodně od Budyšína s centrálním bodem Žitavou, která ležela na významné obchodní cestě spojující české vnitrozemí s Lužicí. Toto strategicky výhodné zakotvení umožňovalo bratrům šířit své majetky i mocenský vliv do Lužických hor, do dnešního Českolipska a dalších v té době málo zalidněných oblastí.⁹² V Žitavě postavili hrad či dvorec a území zabezpečily hrady Ronovem, Ojvínem a Schönbuchem. Od roku 1228 pak Ronovci začínají užívat ve svém predikátu „ze Žitavy“, která se stala jejich opěrným bodem, a začali z ní šířit své panství. Začali kolonizovat na jihozápad od Žitavy (*Lipá*) a území táhnoucí se až k Pirně, které se od konce 13. století stalo doménou Berků z Dubé. Kolonizace těchto oblastí českým šlechtickým rodem se zřejmě děla se souhlasem a podporou Václava I., který tak lépe hájil nedotknutelnost českého království proti míšenským Wettinům.⁹³

---

⁹¹ URBAN, J. *Lichtenburkové: vzestupy a pády jednoho panského rodu*. s. 13-29.

⁹² SOVADINA, Miloslav. *Ronovci a Žitava ve 13. a v 1. polovině 14. století*. In: Bezděz, vlastivědný sborník Českolipska, sv. 6. Česká lípa: Albis international, 1997. s. 7-18.

⁹³ URBAN, J. *Lichtenburkové: vzestupy a pády jednoho panského rodu*. s. 30-31.

Jindřich měl dva doložené syny, **Častolova z Ronova** a **Smila z Lichtenburka**, který založil Německý (Havlíčkův) Brod a stal se důležitou postavou v Kronice Ždárského kláštera⁹⁴ od Jindřicha Řezbáře. Ta pojednává o Sibyle, kterou si s sebou do Čech přivedla budoucí královna Kunhuta Štaufská a provdala ji za českého velmože Přibyslava z Křižanova (již 2. Sibylin manžel), se kterým měla tři dcery. Zdislavu (svatá Zdislava), Eufémii (manžel Boček z Obřan, zakladatel Ždárského kláštera) a Alžbětu, která se provdala za Jindřichova syna Smila z Lichtenburka, o kterém kronika píše, že byl bohatým a štedrým mužem. Smil na ostrohu Železných hor nechal postavit hrad Lichtenburg⁹⁵ (později zvaný Lichnice), díky své péči o Stříbrné hory (u Německého Brodu) zbohatl tak, že patřil k prvním a nejbohatším pánům v království. Roku 1248 se účastnil na mohučském sněmu turnaje, kde se mu velmi dařilo a jako uznání dostal od císaře červeného kapra jako klenot do erbu. Podle Augusta Sedláčka bojoval roku 1257 u Mühldorfu a o tři roky později na Moravském poli. Stal se zakladatelem rodu pánů z Lichtenburka. Po smrti Přibyslava z Křižanova se Sibyla provdala po třetí, tentokrát za Jindřicha ze Žitavy, otce manžela její dcery a bratra dříve zmíněného Častolova.⁹⁶

Cesta k rodu Berků z Dubé se ubírá přes potomky Smilova syna Častolova, kterými byli Jindřich, Častolov, Chval a Albert. Podle Ottova slovníku naučného byl syn Jindřich/Hajman/Hynek (1249 – 1306/9) známý pro své hrdinské boje proti Otovi Braniborskému, roku 1291 se stal nejvyšším komorníkem, 1294 purkrabím domažlickým a od roku 1306 až do své smrti purkrabím pražským. Měl čtyři syny, nejmladším synem byl **Hynek Berka z Dubé** (1297 – 1348), který se stal roku 1320 purkrabím pražským a byl jedním z nejbohatších pánů své doby. Držel Jestřebí, Mšeno, Kuřívody, po smrti bratra Hynáčka po něm zdědil Housku, přikoupil Lipý, držel Kladsko a v zástavě měl Bezděžské panství, kde založil město Bělou.⁹⁷ Okolo roku 1320 král Jan potřeboval sehnat peníze, tu mu poskytl právě Hynek za zástavu Poděbradského panství. Tam osvobodil své poddané od roboty, kterou je král nutil vykonávat (měl poddané nutit k vozným a ženným robotám, na což si stěžoval i Břevnovský opat). Podle dochovaných záznamů se zdá, že po třech letech měl král Jan Poděbrady opět zpátky ve svém přímém

---

⁹⁴ ZEMEK, Metoděj. *Cronica domus sarensis. Kronika kláštera Ždárského*. 1. vydání. Brno: Krajské nakladatelství v Brně, 1964.

⁹⁵ Tamtéž. s. 236-242.

⁹⁶ *Ottův slovník naučný: 16. díl*. Praha: J. Otto, 1900. s. 8.

⁹⁷ *Ottův slovník naučný: 3. díl*. Praha: J. Otto, 1890. s. 814.

držení.⁹⁸ Před rokem 1323 sama královna Eliška Přemyslovna zastavila Hynkovi Berkovi z Dubé Kostelec (nad Labem) ovšem tato zástava byla králem schválena až roku 1327. Nedaleko se nacházel mlýn příslušející Zbraslavskému klášteru, který královna osvobodila ode všech platů.⁹⁹ Purkrabím pražským je Hynek až do své smrti, má ženu Anežku a s ní dva syny. Druhorozeným je **Jindřich** (1348 – 1402/4), říká se mu *starý* či *jednooký*, držel po otci Kuřívody, Dubou, Housku, Jestřebí a další menší statky, na kterých nechával vystavět nová sídla. Získal Jablonný a Milštein. Nechal si Housku, Kuřívody, panství jestřebské a Milčany a zbytek rozdělil roku 1391 mezi své početné potomstvo. Syn **Hynek** řečený *Dubský* nebo *nejstarší* držel v 90. letech 14. století Milštejn a Kunratice, dále přikoupil půli Jablonného a zdědil Kuřívody. Jeho manželkou se stala Kateřina z Lemberka, se kterou měl dva syny: Jaroslava a **Jindřicha**.¹⁰⁰

---

⁹⁸ SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze království Českého: 12. díl*. Praha: Nákladem F. Šimáčka, 1900. str. 3-4.

⁹⁹ SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze království Českého: 15. díl*. Praha: Šolc a Šimáček, 1927. s. 163.

¹⁰⁰ *Ottův slovník naučný: 3. díl*. s. 814-815.

6. Jindřich Berka z Dubé a z Lipého

Druhorozený syn Hynka a Kateřiny z Lemberka Jindřich (1429-1469/70) byl stejně jako většina rodu katolík, rozšířil své državy o několik měst a tvrzí kolem Lužice a mezi léty 1440-1452 byl podkomořím. Měl velmi dobré vztahy s panovníkem, byl manželem sestry českého krále Jiříka z Poděbrad, Alžběty z Kunštátu, se kterou měl čtyři syny – Jaroslava, Jiříka, Jana a Petra.¹⁰¹

6. 1. Državy a majetky

Okolo roku 1441 zdědil Ojeřice v Lužici, které v polovině 40. let 15. století prodává a místo toho získává město s hradem **Lipou** (dnes Česká Lípa). Město patřilo rodu Berků z Dubé již dříve, ale roku 1426 ho dobíjí sirotčí vojska v čele se vzdáleným příbuzným rodu Janem Roháčem z Dubé, se kterým se město velmi rychle szilo a obyvatelé začali sympatizovat s husitskými idejemi. Katoličtí Berkové z Dubé jsou z Lipé vypuzeni a město se stává členem tábořsko-sirotčího městského svazu a také základnou pro husitská tažení do Horní Lužice. K husitskému městu se přes tradiční katolické rodové kořeny přidává Jindřich Berka z Dubé zvaný Hlaváč z Jestřebí a stává se tammím husitským hejtmanem. Kolem roku 1444 Lipou dobíjí katoličtí Berkové zpět a pánem z Lipé se stává Jindřich Berka z Dubé.¹⁰² Kromě Lipé získává Jindřich *zákupské panství* a k roku 1447 *Jablonné v Podještědí*, které Berkům z Dubé prodal Havel ze Zvířetic. Nacházela se tam tvrz, na které rod Berků z Dubé nikdy nepobýval a tak se od poloviny 15. století považuje za zpustlou.¹⁰³ Významnou úlohu v Jindřichově majetku sehrál hrad *Milštejn*, který leží na česko-německém pomezí v Lužických horách (v místě prvotní kolonizace Ronovců), přímo na tehdejší obchodní cestě do Žitavy (díky strategické poloze pán hradu posílal do Lužice zprávy o pohybu husitských vojsk). Hrad měl původně v držení Jindřichův bratr Jaroslav Berka z Dubé, avšak po jeho smrti připadá do Jindřichových rukou. Hrad nikdy nebyl obléhán, ale podlehl jiné zkáze – kolem přelomu století došlo ke spojení Milštejna, Lipé a zákupského panství, což vedlo k úpadu Milštejna – hlavním sídlem byly Zákupy

---

¹⁰¹ *Ottův slovník naučný: 3. díl.* s. 814-815.

¹⁰² ANDĚL, Rudolf a kolektiv autorů. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, III. díl: severní Čechy.* Praha: Svoboda, 1984. s. 79-80.

¹⁰³ Tamtéž. s. 178-179.

a Lipá, Milštejn se tak stal neobydleným a začal chátrat.¹⁰⁴ V soupisu Jindřichova majetku z roku 1455 a 1457 je dále uvedena *vesnice Pihel* (patrně včetně stejnojmenného hradu)¹⁰⁵ a *tvrz Leběšice*¹⁰⁶.

Po Jindřichově smrti (1469/70) je Lipá spolu s celým panstvím lipským, jablonským, milštejnským a zákupským rozdělena mezi jeho čtyři syny. Ti přikupují panství sloupské a vše si mezi sebou dělí při velkém rodovém dělení roku 1502.¹⁰⁷

6. 2. Švagr Jiřího z Poděbrad

Jak již bylo řečeno, Jindřich byl víry katolické¹⁰⁸, ale i tak držel při svém švagru Jiřím z Poděbrad a oženil se s jeho sestrou Alžbětou z Kunštátu. Figuroval v Jiříkově sporu s Oldřichem II. z Rožmberka, v korespondenci se poprvé objevuje ve čtvrtek 10. července před svatou Markétou roku 1449, kdy je jmenovitě zmiňován v listu Oldřicha z Rožmberka a jeho přívrženců včetně jednoty Strakonické. Oldřich Jiřímu z Poděbrad a několika desítkám jeho věrným (včetně Jindřicha) uděluje glejt¹⁰⁹ do Jihlavy k obecnému sněmu, „uloženému týden po svatém Jakubu, od dodání listu až do svatého Václava“¹¹⁰.

5. srpna 1449 v Krumlově píše Jindřich Oldřichovi z Rožmberka a jiným pánům na sněmu v Jihlavě (Václav Michal z Michalovic, Oldřich z Hradce a dalším pánům a rytířům) svou žalobu na Ješka z Boskovic a Svojanova, který se dotýká cti jistého Pertodla, pána Jindřichova, a zrádně nad ním prý učinil. „*Milí páni a přátelé, svědomát jest věc, žeť sú naši předkové ani bratr můj nad žádným nepravě neučinil, aniž jest kdy shledáno. Než cožť Ješek Svojanovský o mém bratru VM^{ti} i jiným dobrým lidem rozpisuje, sámť jest tím a sámť sobě rozpisuje, nebť jest i to svědomá věc žeť Ješek Svojanovský bratru mému, klášter jeho, kderyž v jeho drženi i v opravě jest, ztekl a úředníka jeho i*

---

¹⁰⁴ Tamtéž. s. 318.

¹⁰⁵ Tamtéž. s. 377.

¹⁰⁶ Tamtéž. 269.

¹⁰⁷ Tamtéž. 80.

¹⁰⁸ SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze království českého: 14. díl*. Praha: Šolc a Šimáček, 1923. s. 244.

¹⁰⁹ Listina zaručující bezpečnost.

¹¹⁰ RYNEŠOVÁ, Blažena. PELIKÁN, Josef. *Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka, svazek IV*. Praha, 1954. s. 77-78.

služebníky na něm jal, bratr muj naň žádná péče neměl, aniž jest kdy nám odpověděl, ani jeho pomocníci. A v tom pobral mi jest mým chudým lidem prvé než mi odpověděl; a pobrav mi ve čtvrtek a teprv potom v neděli odpovědné mi listy poslal. A to VMⁱ, dá-li buoh, shledá, když toho čas bude, kterakť ještě Ješeknad bratrem mým i nade mnú učinil. ... I protož VMⁱ prosím, jakožto pánov a přátel svých milých, což svévolně Ješek Svojanovský proti nám počav i činí, nemaje k nám viny žádné ani k této zemi, že nám ráčíte radni a pomocni býti proti takovému i tudíž pomocníkóm jeho, nebť sme my vedle úřadu i svobod našich jakožto přirození k koruně slúžili i slúžiti mieníme, a nenie shledáno, bychom co nepravě kdy nad tú korunú učinili, aniž dá-li buoh shledáno bude.“¹¹¹

Roku 1450 se Jindřich dvakrát objevuje v *odpovědných listech Oldřichovi z Rožmberka*¹¹², dále je k červenci téhož roku zapsán mezi stoupenci strany poděbradské¹¹³. Naposledy se v listech tohoto charakteru objevuje 9. dubna 1457, kdy v Českém Krumlově jako jeden z pánů stvrzuje svou pečeti, že Oldřich II. z Rožmberka a jeho syn Jan postupují své zápisné listy na zboží Prachatice a Volary českému kancléři Prokopovi z Rabštejna a jeho bratru Janovi.¹¹⁴

Jindřich kryl Jiříkovi záda nejen pomocí listin, ale také vojensky. Postavil se po bok Jiříka proti svému příbuznému Albrechtovi Berkovi z Dubé, který vlastnil hrady a panství v Českém Švýcarsku. Dřívější původní osídlení Ronovci na severu země, které měli několik desítek let v nepřetržitém držení Berkové z Dubé, začalo na počátku 16. století definitivně upadat. Skomírající vláda nad tímto územím slábla už roku 1443, kdy Hynek Berka z Dubé prodal saským kurfiřtům panství s hradem Hohnštejnem, Mikulášovicemi, Brtníky a polovinu Šlukovska. O osm let později získali kurfiřti od Albrechta Berky z Dubé hrad Vildštejn, kterému tak zbylo pouze Tolštejnské panství a kousek Šlukovského výběžku.¹¹⁵ Albrecht byl horlivým katolíkem a přidal se k bojovné katolické opozici proti Jiříkovi z Poděbrad, veřejně proti němu vystupoval, bouřil lid a organizoval loupežnická přepadení. Proto roku 1463/1464 dává Jiřík z Poděbrad příkaz Jindřichovi

---

¹¹¹ Tamtéž. s. 86-87.

¹¹² Tamtéž. s. 220, 225.

¹¹³ Tamtéž. s. 266.

¹¹⁴ Tamtéž. s. 398-399.

¹¹⁵ GABRIEL, František. VANĚK, Vojtěch. *České Švýcarsko ve středověku*. 1. vydání. Praha: UNICORNIS, 2006. s. 23.

k dobití hradu Tolštejna a zajetí Albrechta. Přes Jindřichovo obléhání Tolštejna se Albrecht nevzdal ani na popud příbuzného a uprchl do Vratislavi.¹¹⁶

Ze soudních protokolů z poloviny 15. století vyplívá, že Jindřich byl během krátké vlády Ladislava Pohrobka jedním z dvanácti přisedících pánů u dvorského soudu mezi léty 1454-1456, ačkoli se nedochovaly žádné přímé zprávy o jmenování přisedících. Zasedání dvorského soudu mělo do roku 1454 dlouhou přestávku, tradičně měl zasedat čtyřikrát do roka, ale Ladislav jeho zasedání nikdy nedodržel (i přes to, že věci k projednání se nemilostně hromadily). Tento rok zasedal poprvé od 30. března do 9. dubna, podruhé a také naposledy od 19. července do 1. srpna. Zasedání dvorského soudu pak bylo odloženo až na podzim roku 1455. V roce 1456 pak zasedal taktéž málo a nepravidelně, v tuto dobu zastával úřad nejvyššího dvorského sudí Jan z Hazmburka.¹¹⁷

S manželkou Alžbětou z Kunštátu měl Jindřich čtyři syny: Jaroslava, Jiřího, Jana a Petra. Jan vyženil hrad Šternberk na Moravě a do své smrti roku 1501 byl jeho pánem.¹¹⁸ Pro rod je významným rokem rok **1502**, kdy dochází k velkému rodovému dělení, Jindřichův syn Petr získává část Lipé a zákupské panství a celý rod tím přenáší svá sídla na Lipou a Zákupy.¹¹⁹

29. listopadu 1468 vydává Jindřich svou poslední listinu, kde stvrzuje příměří s Lužičany a do dvou let umírá.¹²⁰

---

¹¹⁶ ANDĚL, R. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, III. díl.* s. 470-471.

¹¹⁷ KRISTEN, Zdeněk. *Soud dvorský a jeho knihy za krále Ladislava.* Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 1931. s. 15-16.

¹¹⁸ SEDLÁČEK, A. *Hrady, zámky a tvrze království českého. 14. díl.* s. 244

¹¹⁹ ANDĚL, R. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, III. díl.* s. 318.

¹²⁰ SEDLÁČEK, A. *Hrady, zámky a tvrze království českého: 14. díl.* s. 244.

7. Jaroslav Berka z Dubé a z Lipého

Prvorozený syn Jindřicha Berky z Dubé a z Lipé a Alžběty z Kunštátu byl Jaroslav, narodil se roku 1457 jako první ze čtyř dětí (Jiří, Jan a Petr). Bratři spolu drželi v nedělu¹²¹ otcovo zboží a statky, dále k nim získali Sloup a Zákupy.

Je zapsán ve IV. knize provolací z let 1453-1480 k roku 1480. Postoupil Sezemu z Ústí a na Ústku práva držení statku ve vsi Malešově u Tolštejna (panství patřící Albertovi/Albrechtovi z Dubé, který se postavil do katolického odboje proti Jiříkovi z Poděbrad a Jaroslavovu otci Jindřichovi, který ves po Albertově útěku do Polska získal). Podle zápisu v deskách dvorských statek prodal za 155 kop grošů českých.¹²²

Stal se nejvyšším sudím dvorským Království českého, kde působil až do roku 1490. Byl také přisedícím komorního soudu, v letech 1479-1490 přisedal celkem pětkrát a patřil tak mezi 30. nejčastěji přisedící komorního soudu z celkového počtu 109 přisedících šlechticů.¹²³ Zemřel před rokem 1493 a jeho místo dvorského sudího zaujal jeho bratr Jiří Berka z Dubé a z Lipé.

Jaroslav měl tři syny: prvorozeného Adama, Jiřího a Zdislava. Roku 1502 se kvůli úmrtím v rodu koná velké rodové dělení, kterého se prostřední Jiří nedožil a svůj díl (část Lipého a Jezvé) tak obdrželi jen synové Adam a Zdislav. Po roce 1505 oba prodali své díly strýci Jiřímu.¹²⁴

7. 1. Vladislavské zřízení zemské

Dokument z přelomu století se jmenovitě o Jaroslavovi Berkovi z Dubé zmiňuje k roku 1488, v *pátek den svatého Tomáše Akvinského* (1. března 1494). „*Páni s vládyky na soudě sediece, totižto Jaroslav Berka z Dubé a z Lipého, sudí dvoru královského po Čechách nejvyšší, Čeněk Berka z Dubé a na Drahouzi, Beneš z Vajtmile, Jan z Lobkovic*

---

¹²¹ Forma majetkového spoluvlastnictví, snaha o případné neuplatnění práva na odúmrť ze strany panovníka.

¹²² FRIEDRICH, Gustav. *Archiv český, čili, Staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích: čtvrtá kniha provolací desk dvorských 1453-1480. část 2. Kraje F-K.* Praha: Domestikální fond český, 1941. s. 1582.

¹²³ MACEK, Josef. *Jagellonský věk v českých zemích (1471-1526): 1. a 2. díl.* s. 332.

¹²⁴ *Ottův slovník naučný: 3. díl.* s. 815.

*a z Hasištejna... znamenati rozkázali: Jestliže by kto od koho odpor učinil a ten nebo ta, od kohož se odpor činí, k svému se odporu nesezná do prvních nebo konečně do druhých suchých dní, ten odpor nemá královi Milosti právu škoditi. Ale proto ten, kdož odpor učiní od koho, aby provedl, že s vůlí toho odpor učinil. Pakli by toho neprovedl, aby byl trestán podle práva.*¹²⁵

7. 2. Zdislav Berka z Dubé a Lipé

Jaroslavův syn **Adam** roku 1513 umírá a **Zdislav** dědí po otci hrad Milštejn a část Lipé. Ve 20. letech 16. století přikupuje jablonské a zákupské panství, jehož tvrz nechává přestavět (1541) na okázalý renesanční zámek s rozsáhlými zahradami¹²⁶. Během dvou generací se ale panství více a více zadlužovalo a na počátku 17. století přešlo do rukou Kolowratů.¹²⁷ Roku 1540 se Zdislav snaží získat hrad Bezděz, král Ferdinand I. mu uděluje povolení, aby jej mohl vykoupit ze zástavy, ale nepodařilo se mu získat potřebný obnos a tak Bezděz nikdy nezískal.¹²⁸ Místo toho ale o dva roky později skrze královské zápisy získává Ojvín a mělnické panství s hradem, který přestavuje na renesanční zámek a nechává jej rozšířit o nové severní křídlo.¹²⁹

Zdislav funguje plně ve službách vládnoucích Jagellonců, roku 1519 je jako jeden ze zástupců pánů přisedící komorního soudu¹³⁰, do popředí se dostává roku 1523, kdy se král Ludvík pokouší upevnit své postavení proti mocným stavům a provádí svou nejradikálnější změnu vlády. Z předních míst odchází (až na výjimky) všichni dosavadní zemští

---

¹²⁵ KREUZ, P. MARTINOVSKÝ, I. *Vladislavské zřízení zemské a navazující prameny*. s. 200.

¹²⁶ Na prvního majitele nového zákupského zámku je dodnes památka, je jí kamenný erb zkřížených ostrvů zdobící jednu z menších bran. Zámek Zákupy se těšil největší oblibě v druhé polovině 19. století, kdy si jej zvolil Ferdinand V. Dobrotivý za své letní sídlo.

¹²⁷ ANDĚL, R. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, III. díl*. s. 529-531.

¹²⁸ Tamtéž. s. 36.

¹²⁹ Tamtéž. s. 305.

¹³⁰ FRIEDRICH, Gustav. *Registra soudu komorního z let 1519-1524, díl XXXII*. Archiv český, čili písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích. Praha: Domestikální fond království českého, 1915. s. 30.

i dvorští úředníci a Zdislav se stává nejvyšším sudím.¹³¹ O tři roky později se stává hlavním mluvčím delegace osmnácti zástupců českých stavů, 25. listopadu se v Jindřichově Hradci uskutečnila jednání a pak zástupci v čele se Zdislavem pokračovali do habsburské Vídně. Zdislav se spolu s Adamem I. z Hradce nejvíce zasloužil o zvolení Ferdinanda I. Habsburského českým králem, který byl 24. února následujícího roku korunován spolu se svou manželkou Annou Jagellonskou. 4. července král jmenuje Zdislava hornolužickým fojtem,¹³² ale do Lužice často nejezdí a zdržuje se spíše na svých panstvích a v Praze, roku 1542 je tak jmenován jeho „pravou rukou“ Oldřich z Nostic na Ruppertsdorfu (budyšínský hejtman) a je jeho zástupcem v době nepřítomnosti.¹³³ Na úřad hornolužického fojta Zdislav roku 1549 abdikuje a nahrazuje ho Kryštof z Donína, který byl loajálním stoupencem Habsburků.¹³⁴

Ačkoli je celkem třikrát ženat, nepodaří se mu zplodit jediného potomka (jeho první manželkou je Majdaléna ze Šebiřova, druhou je Beatrix z Kolowrat († 1541), třetí a poslední manželkou je Anna z Vartenberka). Stejně jako jeho otec Jaroslav se roku 1523 stává nejvyšším sudím Království českého, kde působí až do roku 1533. K tomu se roku 1527 stává fojtem v Horní Lužici a od roku 1534 je nejvyšším hofmistrem, tuto funkci vykonává až do své smrti.¹³⁵ Umírá 11. listopadu 1553,¹³⁶ ve stejném roce jako kronikář a kněz Václav Hájek z Libočan, kterého spolu s Jindřichem Berkou z Dubé podporoval a pravděpodobně se tak sám podílel na dotvoření pověsti o předku rodu Ronovců Hovorovi (včetně změny klíčového stromu z lípy na dub).¹³⁷

7. 2. 1. Registra soudu komorního

Zdislav spolu se svou druhou manželkou Beatrix z Kolowrat, jako poručníci dětí/sirotků a statku pana Petra Berky z Dubé, pohánějí (v zápisů soudu komorního z let 1519-1526) celkem čtyřikrát pana Prokopa z Vartenberka a na Lipém. Vždy jej viní

---

¹³¹ PETRÁŇ, J. *Skladba pohusitské aristokracie v Čechách*. s. 73.

¹³² BŘEZINA, Luděk. *Mezi králem a stavy: dolnolužické zemské fojtvství na prahu novověku (1490-1620)*. 1. vydání. Praha: Casablanca, 2016. s. 110-111.

¹³³ Tamtéž. s. 197.

¹³⁴ Tamtéž. 178.

¹³⁵ *Ottův slovník naučný: 3. díl*. s. 815.

¹³⁶ ANDĚL, R. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, III. díl*. s. 305.

¹³⁷ HÁJEK, Václav z Libočan. *Kronika česká*. s. 256.

z pychu a z deseti kop grošů českých, dvakrát kvůli tomu, že postavil v předhradí před zámek Lipý kamenný dům¹³⁸ bez jejich povolení¹³⁹, a dvakrát, aby před komorní soud postavil sladovníka a svého člověka Bartle z Lipé. Toho také viní z pychu a deseti kop grošů českých, kvůli sporům s jistou Kateřinou Kulhartovou o stodole.¹⁴⁰ Roku 1524 pohánějí své vzdálenější příbuzné (Václava, Krištofa, Jindřicha Berky z Dubé a další) proti témuž Prokopovi z Vartenberka.¹⁴¹

Mezi dalšími poháněnými jsou Albrecht z Pojetic a na Konojedech, který na gruntech pana Patra Berky z Dubé posekal les a vše spálil¹⁴² a Vilém z Ilburku a na Ronově kvůli stolinskému clu.¹⁴³

---

¹³⁸ FRIEDRICH, G. *Registra soudu komorního z let 1519-1524, díl XXXII.* s. 477.

¹³⁹ FRIEDRICH, Gustav. *Registra soudu komorního z let 1524-1526, díl XXXIII.* Archiv český, čili písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích. Praha: Domestikální fond království českého, 1918. s. 166.

¹⁴⁰ FRIEDRICH, G. *Registra soudu komorního z let 1519-1524, díl XXXII.* s. 481-482.

¹⁴¹ FRIEDRICH, G. *Registra soudu komorního z let 1524-1526, díl XXXIII.* s. 18-19, 247.

¹⁴² FRIEDRICH, G. *Registra soudu komorního z let 1519-1524, díl XXXII.* s. 127-128.

¹⁴³ Tamtéž. 198.

8. Jiří(k) Berka z Dubé a z Lipého

Jiřík Berka z Dubé a z Lipého byl druhorozeným synem Jindřicha Berky z Dubé a Lipé a Alžběty z Kunštátu, bratrem Jaroslava Berky z Dubé a Lipé. Narodil se roku 1471¹⁴⁴, kolem roku 1500 má v držení hrad Berštejn, Valečov a kuřívodké panství s tvrzí¹⁴⁵, která byla chráněna valem s vodním příkopem a byla jeho hlavním sídlem.¹⁴⁶ Při rodovém dělení roku 1502 obdržel část Lipého a Jablonského panství. Byl mistrem komory, pak převzal funkci po bratru Jaroslavovi a stal se nejvyšším sudím dvorským Království českého¹⁴⁷. V době vykonávání úlohy nejvyššího dvorského sudího se prameny různí, některé udávají počátek v roce 1492, jiné už v roce 1490.¹⁴⁸

Stejně jako měl Jiříkův otec blízko k českému králi Jiříkovi, ani Jiřík k němu neměl daleko. Roku 1490 byl vyslancem Vladislava Jagellonského v Budyšině, kde se 27. dubna sešli hornolužičtí stavové a usnesli se, že po smrti Matyáše Korvína přijmou Vladislava Jagellonského.¹⁴⁹ O tři roky později se Jiřík stává královským prokurátorem¹⁵⁰ a po pěti letech je pověřen králem Vladislavem Jagellonským k výkonu moci v oblasti lenního práva (bylo mu postoupeno i právo schvalování dědických spolků) v případě panovníkovi nepřítomnosti v zemi. Tuto úlohu vykonával nanejvýše pět let, pak tuto pravomoc král předal svému nejvyššímu Hofmistrovi a předsedovi komorního soudu Vilémovi z Perštejna.¹⁵¹

Jiříkovou manželkou byla Markéta z Koldic, se kterou měl sedm synů – Václava, Jindřicha, Hynka, Albrechta, Jaroslava, Petra a Kryštofa. Všichni synové ještě za Jiříkova života panovali na Lipém, po otcově smrti prodali Jablonný Zdislavovi Berkovi z Dubé a z Lipé (jejich bratranec, syn Jaroslava Berky z Dubé a z Lipé) a postupně všichni

---

¹⁴⁴ *Ottův slovník naučný: 3. díl.* s. 815.

¹⁴⁵ Kuřívodské panství se nachází v oblasti Českého Švýcarska, která byla kolonizována už prvními Ronovci ve 12. století. První zmínka o Kuřívodech je z roku 1297, kdy je Hynek Berka z Dubé získává od Václava II. do dědičného držení. Celá tato oblast je pak u Berků z Dubé předávána po generace.

¹⁴⁶ ANDĚL, R. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, III. díl.* s. 253.

¹⁴⁷ *Ottův slovník naučný: 3. díl.* s. 815.

¹⁴⁸ MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích (1471-1526): 1. a 2. díl.* s. 322.

¹⁴⁹ BŘEZINA, L. *Mezi králem a stavy: dolnolužické zemské fojtství na prahu novověku.* s. 57.

¹⁵⁰ MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích (1471-1526): 1. a 2. díl.* s. 322.

¹⁵¹ Tamtéž. s. 406, 421.

v poměrně mladém věku zemřeli (kromě Kryštofa, který umírá až roku 1554). Roku 1553 umírá bratranec Zdislav, Kryštof po něm dědí zpět Jablonný, ale o rok později sám umírá a zanechá tu po sobě dva syny.¹⁵²

8. 1. Vladislavské zřízení zemské

Jiří jako „nejvyšší sudí dvoru královského po Čechách“ figuruje v listu pouhonném, kde pod pokutou deseti hřiven stříbra přikazuje Alši z B., aby „*Petra z C., osobně jeho dojde, před naši jeho pohnal přítomnost, jehožto i my tiemto listem pohánieme. A tu se má jmenovati den k stání k roku najbližšiemu a prvniemu. Item v druhém pouhonu opět se má jmenovati den k stání k roku druhému, item k třetímu a posledniemu roku a stání také se má jmenovati den. Před námi v Praze anebo našimi náměstky abyšta bez prodlévání stáli, a Alšovi z B. k jeho žalobě odpovedal. A když se tomu dosti stane, učíň nám toho jistotu, přitiskna pečeť svú k tomuto listu. Psán u desk dvorských královských v středu po etc. pod pečeti úřadu našeho.*“¹⁵³ Ze stejné hodnosti pak v listu na úmluvu, kde taktéž pod pokutou deseti hřiven stříbra přikazuje, aby „*Jana z N. napomenul, ať by Petrovi z B., jenž jest téhož Jana právem pohonil z dědin ve Lhotě jemu plným právem pány v soudu zahájeném prisúuzených, ve 14 dnech od dání tohoto listu pořád po sobě zběhlých postúpil anebo se o to s ním přátelsky umluvil. Pakli by toho učiniti netbal, již bychom P. z B. práva dále hájiti nemohli podle práva a úřadu našeho. A to učině, pečeť svú k tomuto našemu listu aby přitiskl na svědomie. Dán v Praze u desk dvorských královských léta etc. pod pečeti úřadu našeho.*“¹⁵⁴ Naposledy je Jiří zmíněn jako nejvyšší sudí dvoru královského v listu provolacím. Z moci královské po smrti Petra z N. přikazuje měšťanům a purkmistrovi města Žatce, aby „*zbožie a dědiny ve vsi etc., kteréž po smrti Petra z N. na královu Milost rádně přišla a připadla, v městě vašem po tři dni trhové, počnúc od najprvnějšieho, biřicem provolati rozkázali a v šesti nedělech od prvného dne provolání, počítace tři roky, čtrnácte dní každému roku, oznámiti kázali. A jestliže by komukolivěk právo svrchu dotčených věcí spravedlivějie nežli Jeho Milosti královské příslušelo, to před námi v Praze anebo našimi náměstky ať pokáže. A když se*

---

¹⁵² Ottův slovník naučný: 3. díl. s. 815.

¹⁵³ KREUZ, P. MARTINOVSKÝ, I. Vladislavské zřízení zemské a navazující prameny. s. 201.

¹⁵⁴ Tamtéž. s. 202.

*tomu dosti stane, učiňte nám toho jistotu, přitisknúc pečet' města vašeho k tomuto listu. Dán u desk dvorských králových v pátek etc. léta etc. pod pečeti úřadu našeho*¹⁵⁵.

8. 2. Potomci, Jan Berka z Dubé

Po Jiříkovi kuřívodskou tvrz i okolí dědí jeho syn Jan Berka z Dubé a na Kuřívodech, který se sice jako první „na Kuřívodech“ píše, ale na rozdíl od otce tam nesídlil, zabydlel se spíše v ostatních zmíněných tvrzích. Manželským svazkem spojuje své majetky s věnem své ženy Anny z Janovic, jejíž bratr Jan ml. Špetle z Janovic roku 1553 umírá a bezděžské panství rozděluje mezi dceru Salomenu a sestru Annu. Anna dostala bělskou část, kterou s sebou přinesla jako věno do rodu Berků z Dubé.¹⁵⁶ Sňatkem dochází ke spojení Kuřívod a Bělé, novomanželé přesídlují na bělský zámek, stejně tak tam zůstávají jejich potomci a Kuřívodské panství, o které ve stínu Bělé není zájem, pomalu chátrá. Jan s Annou mají syna **Aleše Berku z Dubé**.¹⁵⁷

8. 2. 1. Aleš Berka z Dubé

Roku 1541 přichází do držení Berkovce z Dubé Aleš hrad Loukovec, který byl dříve dlouhodobě v majetku Berků z Dubé, ale během 14. století prošel prsty několika panských rodů a až Aleš jej získává zpět (Berkové z Dubé pak hrad vlastní až do 30 leté války).¹⁵⁸ Bělské panství už držel pouze v zástavě, ale roku 1589 mu jej císař Rudolf II. prodal do dědičného vlastnictví.¹⁵⁹ V odhadu panského majetku v rejstříku k roku 1529 má Aleš zapsáno 6.250 kop grošů českých, nachází se tak v polovině III. oddílu, čili lepší polovina všech odhadů. Rejstříku vévodí Vojtěch z Perštejna s 248.500 kopy grošů českých, na druhé straně je Vilém Mračský z Dubé s 250 kopy grošů českých.¹⁶⁰

---

¹⁵⁵ Tamtéž. s. 202.

¹⁵⁶ ANDĚL, R. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, III. díl.* s. 23.

¹⁵⁷ Tamtéž. s. 253.

¹⁵⁸ Tamtéž. s. 288.

¹⁵⁹ Tamtéž. s. 23.

¹⁶⁰ PETRÁŇ, J. *Skladba pohusitské aristokracie v Čechách.* s. 76.

Aleš se na sklonku života pomátl a probodl se mečem, měl syna Adama, který při dalším rodovém dělení (1547) získal hrad Berštejn (byl dlouhodobě neobydlený a zpustl), tak si Adam postavil nové sídlo Nový Berštejn.¹⁶¹

---

¹⁶¹ Tamtéž. s. 350.

9. Další odnože rodu Ronovců

Rozrod rodu Ronovců nepředstavuje pouze rod Berků z Dubé, rozrodem vznikly další vzácné staročeské rody. S přímou návazností na Ronovce můžeme jmenovat rod pánů z Lipé, z Pirkštejna, Berky z Dubé a linii rodu Bítovských z Lichtenburka. V nepřímé návaznosti se pak ocitá rod pánů z Dubé a z Poděbrad.

9. 1. Páni z Lipé

Rod z Lipé je rod, který vychází přímo z rozrodu rodu Ronovců. Jedná se o staročeský rod, který působil na Moravě i v Čechách. Připomeňme si bájněho Chvala, který pravděpodobně bojoval v bitvě na Bojišti (1179) a mohl být příbuzným Smila Světlíka z Tuháně, druha krále Přemysla Otakara I. Stejně jako v rodokmenu Berků z Dubé se rodová linie pánů z Lipé ubírá taktéž přes potomky Smilova syna Častolova. Jak již bylo zmíněno v prvotních kapitolách, Častolov měl čtyři syny – Jindřicha (Berkové z Dubé), Častolova, Alberta a Chvala, který měl v držení lesnatou krajinu směrem na jihozápad od Žitavy, ve které založil hrad a město Lipou (dnes Česká Lípa). Různé prameny se zde rozcházejí v názoru, kdo hrad a město Lipou založil, zda to byl Chval, nebo jeho syn Jindřich. Jisté ale je, že Chval měl dva syny: Jindřicha (možného zakladatele města Lipá) a Čeňka z Ojvína, rod z Lipé vzešel z této větve rodu.¹⁶²

9. 1. 1. Jindřich z Lipé

Původ slavného šlechtice Jindřicha z Lipé je pro absenci pramenů dodnes nejasný. Existují dvě teorie, první vychází z díla historika zabývajícího se rodem Ronovců Miloslava Sovadiny,¹⁶³ podle které byl Jindřichovým otcem Chval (syn Častolova, Jindřich by tak byl bratrem Čeňka z Ojvína). Druhá teorie je z díla Augusta Sedláčka v Ottově slovníku naučném¹⁶⁴, kde tento Chval měl syna Čeňka z Lipé, který by mohl být otcem Jindřicha z Lipé.

Jindřich na prahu zletilosti skupil podíly příbuzných a podržel město Žitavu, na úkor toho prodal hrad a město Lipý, ale roku 1303 mu ji král Václav II. Žitavu odňal. I přesto

---

¹⁶² *Ottův slovník naučný: 16. díl.* Praha: J. Otto, 1900. s. 68.

¹⁶³ SOVADINA, Miloslav. *Jindřich z Lipé: I. muž království, 1. část.* Časopis Matice Moravské, 2001. s. 6.

¹⁶⁴ *Ottův slovník naučný: 16. díl.* s. 68-69.

byl na začátku 14. století významným mužem, zasahoval do zemských záležitostí a dokonce byl snad první osobou po králi, čímž velmi pozvedl svůj rod. Mezi jeho největší zásluhy vůči českému králi patří ubránění Kutné hory před Albrechtem Habsburským roku 1304 (za tento čin mu Král Václav Žitavu zas vrátil). Roku 1307 ubránil Kutnou Horu podruhé a získal za to úřad podkomořího.¹⁶⁵ O dva roky později se vzbouřili vůdčí patricijské rody v Sedlci a v Praze proti Jindřichovi Korutanskému, aktu se účastnil i Jindřich z Lipé a spolu s jinými pány a církevními hodnostáři byl v Kutné Hoře zajat.¹⁶⁶ Po nějakou dobu je držen v sedleckém klášteře a ještě téhož roku mu Jindřich Korutanský odjímá podkomořský úřad. To Jindřicha popudilo a vstoupil tak do služeb budoucí královny Elišky Přemyslovny. Údajně by měl být jedním z těch, kteří dopomohli k svrnutí krále Jindřicha Korutanského a roku 1310 vedli budoucího krále Jana do Čech. Tím si získal přízeň nového krále, který ho učinil předním radou a nejvyšším maršálkem. Přízeň u dvora si však dlouho neudržel a v polovině druhého desetiletí 14. století se Jindřich, jako jeden z předních věřitelů, ocitá v králově i královnině nemilosti. 26. října 1315 je dokonce na Pražském hradě zajat a odvezen na hrad Týřov, ale na nátlak Jindřichových příbuzných je král po roce donucen k Jindřichově propuštění. Roku 1317 se Jindřichovi podaří získat moc, obléhá v Brně krále a donutí ho ustoupit z Moravy, 1318 dojde opět k jejich smíření a Jindřich se opět stává podkomořím. Roku 1319 se Jindřich rozhodne králi postoupit Žitavsko výměnou za statky na Moravě¹⁶⁷ (na Moravu údajně přesídlil kvůli Elišce Rejčce, bývalé české královně, která tam sídlila¹⁶⁸). Ještě roku 1319 král Jindřicha učinil „hejtmanem a vladařem království“ a ten tak získal vládu nad českými zeměmi. Umírá roku 1329 na Moravě.

9. 2. Páni z Pirkštejna

Rod pánů z Pirkštejna je uváděn coby větev rodu pánů z Lipé, měl by se odvíjet od Čenka z Ojvína, ale dosud panují velké rozpory, které toto tvrzení nedělají stoprocentním. Chybí prameny, podle kterých by se dal spolehlivě určit první pán z Pirkštejna i rodinné

---

¹⁶⁵ Tamtéž. s. 68.

¹⁶⁶ KOPIČKOVÁ, Božena. *Eliška Přemyslovna: královna česká*. 1. vydání. Praha: Vyšehrad, 2003. s. 24.

¹⁶⁷ *Ottův slovník naučný*. 16. díl. s. 68-69.

¹⁶⁸ KOLÁČEK, Luboš. *Tajemství smrti Jindřicha z Lipé*. 1. vydání. Třebíč: Akcent, 2006. s. 18.

vztahy mezi pány z Lipé. S jistotou už víme, že sídelním místem rodu byl hrad Sloup (německy Perkenstein), z čehož vzniklo pojmenování rodu z Pirkštejna.¹⁶⁹ Hrad se nachází na Českolipsku jihozápadně od Prahy v těsné blízkosti městečka Rataje, kde se nachází také zámek, dříve snad hrad, Rataje.¹⁷⁰ Hrad Pirkštejn/Sloup byl založen ve 14. století, nejspíše synem Čeňka z Ojvína, snad zvaným Čeňkem ze Sloupu, který zemřel před rokem 1346.¹⁷¹ S manželkou Jitkou z Honcovic měl dcery Elišku, Zdinku a Čeňku (manžel Vilém z Kunštátu), ale syna mu bylo dopřáno až od jeho druhé manželky Hedviky z Dubé, se kterou měl syna Ješka (z manželského svazku Čeňka a Hedviky pramení pozdější příbuzenský vztah mezi Janem Roháčem z Dubé a Hyncem Ptáčkem z Pirkštejna)¹⁷². Ješek měl syna Jana, který měl za manželku Jitku z Kunštátu a údajně roku 1419 bojoval s kališníky u Knína. Jan nedlouho po bitvě umírá a zanechává zde syna Hynce Ptáčka.¹⁷³

9. 2. 1. Hynce Ptáček z Pirkštejna

Jedná se o jednu z nevýznamnějších osobností husitských válek, jak na straně katolíků, tak na straně kališnické. Jeho kariéra začíná ve 20. letech 15. století, kdy Jan svého syna umísťuje do královského katolického tábora nedaleko Kouřimi, Kolína a Kutné Hory.¹⁷⁴ Pravděpodobně před rokem 1427 se Hynce rozhodl přestoupit na katolickou stranu, ovšem přesné datum, rok, ani důvod Hyncova přechodu znám není. Byl v Norimberku, kde měl obhajovat čtyři artikuly pražské, bojoval v Bitvě u Lipan na straně umírněných husitů a účastnil se řady jednání a poselstev, která měla vyjednat podmínky přijetí Zikmunda Lucemburského za českého krále. Dlouhou dobu působil na straně umírněných husitů a byl mezi vybranými voliči nového pražského arcibiskupa, kterým byl zvolen Jan Rokycana. Když se stal Zikmund Lucemburský českým králem, ustanovil Hynce Ptáčka nejvyšším hofmistrem, později i jedním ze zemských soudců a roku 1437 jej pověřil velením výpravy proti poslednímu vzdorujícímu Janu Roháčovi na hrádek Sion (díky své

---

¹⁶⁹ ŠANDERA, Martin. *Hynce Ptáček z Pirkštejna: opomíjený vítěz husitské revoluce*. 1. vydání. Praha: Vyšehrad, 2011. s. 9.

¹⁷⁰ SEDLÁČEK, A. *Hrady, zámky a tvrze království českého: 12. díl*. s. 51.

¹⁷¹ *Ottův Slovník naučný: 19. díl*. Praha: J. Otto, 1902. s. 768.

¹⁷² ŠANDERA, Martin. *Hynce Ptáček z Pirkštejna: opomíjený vítěz husitské revoluce*. s. 10.

¹⁷³ *Ottův Slovník naučný: 19. díl*. s. 768.

¹⁷⁴ ŠANDERA, M. *Hynce Ptáček z Pirkštejna: opomíjený vítěz husitské revoluce*. s. 14.

prababičce Hedvice z Dubé proti svému příbuznému). Vzdálenému příbuzenskému vztahu charakter dobývání hrádku odpovídal¹⁷⁵, více o tomto tématu pojednávají následující podkapitoly.

9. 3. Rod pánů z Dubé

Starý český panský rod z Dubé vzniká kolem poloviny 13. století jako jedna z odnoží staršího rodu Benešoviců¹⁷⁶. Za zakladatele této odnože je považován Matouš¹⁷⁷, syn Beneše, o kterém je poslední zmínka k roku 1220/1222. Matouš je zmiňován mezi léty 1233-1257, nejspíše má syna Ondřeje z Kavčí hory, který cca roku 1283 nechává postavit hrad Dubá (dne Stará Dubá) a kolem roku 1297 umírá. Má syna Ondřeje († kolem 1361), který je purkrabím na Mostě a má za ženu Elišku. Mají dceru Annu (1353 manželka Beneše z Buzova) a syny Ondřeje, Václava a Beneše.

9. 3. 1. Ondřej z Dubé

Ondřej z Dubé, syn Ondřeje a Elišky, († 1412) je poprvé zmiňován jako sudí zemský k roku 1348, ve funkci vydržel do roku 1363. Poté byl po dobu necelých dvou let (1368 a 1369) ministrem královské komory a byl v Itálii po boku Karla IV., kterému větrně sloužil stejně tak, jako jeho synu Václavovi. 1380 je popravcem kraje Vltavského a Kamýckého a mezi léty 1384–1394 je sudím zemským. Díky bouřím panské jednoty byl z úřadu odvolán, ale i nadále zůstal věrný králi Václavovi a pomáhal mu proti panské jednotě¹⁷⁸. „*Král ho ctíl jako radu svého a zápisy na rozličné důchody jej odměňoval.*“¹⁷⁹ Vlastnil hrad Zlenice a několik blízkých vsí, byl jmenován popravčím Kouřimského kraje a k roku 1410 seděl u soudu dvorského. Podle pramenů umírá bez potomků roku

---

¹⁷⁵ Tamtéž. s. 31-44.

¹⁷⁶ Rodoví příslušníci odnože Benešoviců, pánů z Dubé, je v nynější době těžko dohledatelná a většina vazeb je spíše výsledkem pravděpodobného úsudku, než historického bádání. Tento text má pouze nastínit, jak mohl nejspíše vypadat rodokmen zmíněného rodu, ze kterého známe Ondřeje a Jana Roháče z Dubé.

¹⁷⁷ HALADA, Jan. *Lexikon české šlechty II.: erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti*. 1. vydání. Praha: Akropolis, 1993. s. 52.

¹⁷⁸ *Ottův slovník naučný: 8. díl*. Praha: J. Otto, 1894. s. 76.

¹⁷⁹ Tamtéž. s. 76-77.

1412¹⁸⁰.¹⁸¹ Do dějin se Ondřej zapsal především svým dílem *Výklad na právo zemské české*¹⁸², které nám umožňuje exkurz o zemském českém právu, soudní organizaci a právu hmotném. Ondřejův bratr Beneš (asi 1361-1381) si vzal za manželku Markétu ze Zvířetic a měl s ní čtyři syny (Václava, Ondřeje, Haška a Beneše). Nejmladší Václav provázal mistra Jana Husa do Kostnice, ale v budoucnu zůstal věrný Zikmundovi, za jehož vlády se těšil přízni u dvora a dobrému postavení coby podkomoří, purkrabí Pražského hradu, hejtman kraje bechyňského a prácheňského... Druhorozeným synem Beneše a Markéty je Ondřej, podle svého erbu Roháč (1381-1411), který sídlil nejdříve na Libouni, poté na Zvěstově, a pravděpodobně měl syna Jana, pověstného Jana Roháče z Dubé.¹⁸³

9. 3. 2. Jan Roháč z Dubé

Jan Roháč byl jedním z tábořských hejtmanů, vedle Jana Žižky z Trocnova, Zbyňka z Buchova a Chvala z Machovic.¹⁸⁴ Koncem roku 1434 se myšlenka, že se Zikmund Lucemburský stane králem českých zemí blížila více a více skutečnosti. Kališníci se s císařem snažili dohodnout a prosadit své požadavky, za kterých by byli ochotni jej podpořit na český trůn, ovšem kališnická menšina, soustředící se převážně kolem Jana Roháče se snažila tomuto vývoji zabránit. 2. března roku 1435 začal Svatovalentiský sněm, jehož konání se Jan Roháč pokusil ohrozit, když obsadil město Soběslav (díky zásahu Oldřicha z Rožmberka se mu to nepovedlo) a sněm nakonec schválil podmínky pro přijetí Zikmunda na český trůn. S Oldřichem z Rožmberka se Jan Roháč setkává téhož roku ještě jednou, 19. srpna v bitvě u Křeče, kde Oldřich Roháčovi uštědří další porážku, která vede k jeho rychlému pádu a jeho místo zaujímá Bedřich ze Strážnice. Po pádu Hradce Králové v lednu 1437 zůstal odboj proti Zikmundovi pouze na hrádku Sion v rukou Jana Roháče a na pár menších hrádcích v rukou východočeských radikálů. Na začátku května roku 1437 svěřil Zikmund velení tažení proti hrádku Sion do rukou svému

---

¹⁸⁰ Pro velký věk to zpochybnil např. historik František Palacký, který se domníval, že šlo o otce a syna stejného jména, avšak dochované prameny ukazují spíše jednu jedinou osobu.

¹⁸¹ Tamtéž. s. 77.

¹⁸² ČÁDA, František. *Nejvyššího sudího království Českého Ondřeje z Dubé Práva zemská česká*. Historický archiv České akademie č. 48. Praha: Česká akademie věd a umění, 1930.

¹⁸³ *Ottův slovník naučný: 8. díl*. s. 78.

¹⁸⁴ KAVKA, František. *Poslední Lucemburk na českém trůně: králem uprostřed revoluce*. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 1998. s. 92.

hofmistru Hynce Ptáčkovi z Pirkštejna, který byl Roháčův příbuzný (nejspíše bylo předpokládáno, že se díky příbuzenskému vztahu snáze dohodnou). Na počátku měsíce května dorazilo nepočtené vojsko, složené převážně z kališníků, Ptáčka z Pirkštejna pod Sion.¹⁸⁵ Dobývání onoho hradu je dodnes (s nadsázkou) záhadou. O oblehání píše Enea Silvio Piccolomini, budoucí papež Pius II., který ve službách císaře Fridricha III. spolu s Prokopem z Rabštejna a dvěma rakouskými šlechtici jede roku 1451 na Benešovský sněm a navštěvuje tak české země. Piccolomini líčí obléhání hrádku jako krutý boj o velikou a vybavenou pevnost, která je ohrazená hradbami a valy. „*Obléhání trvalo čtyři měsíce, a hrad byl dobýván s největším úsilím. Avšak jsa položen na vrcholu hory, valem, příkopem a zdmi výhodně opevněn, byl nesnadno dobytý. Do hradu byly metány střely, a mnozí padli na obou stranách, avšak více obléhajících, na něj byly střely ne nadarmo vysílány.*“ Dále budoucí papež popisuje, jak byla vymyšlena lest, při které obléhatelé vykopali pod hrádkem příkop a za pomoci silného větru, který rozfoukal kouř z děl se nepozorovaně dostali do hrádku, kde radikály pobili a pozatýkali.¹⁸⁶ Jedná se o takřka jediný popis této bitvy o Sion, který je ale v rozporu s archeologickými nálezy. Ty podporují tvrzení, že šlo o malý hrádek na vyšším kopci, a že se žádná několika měsíční vřava nekonala. Podle počtu dochovaných koulí a zbraní v okolí se střílelo nanejvýše po dva dny. Hynce Ptáček pod Sionem sice strávil necelých šestnáct týdnů, ale spíše spoléhal na to, že hradní posádka přiměje ke kapitulaci se svobodným odchodem. Nejspíše nešlo o příbuzenské vztahy, ale oba velitelé sdíleli stejné panovnické ideje, přesněji panování mladého Jagellonce, kterému měla předcházet regentská vláda královny Barbory Celské. Vše Hynce maskoval za listy posílané Zikmundovi o nedostatku vojska a peněz, díky kterým panovník v září téhož roku posílá k Sionu uherské jízdní oddíly Michala Országha. Tento čím zahání Hynce Ptáčka do úzkých a nezbyvá mu nic jiného, než na Sion opravdu zaútočit. K činu se odhodlá 6. září, pravděpodobně ještě před příjezdem uherských posil, kdy (zřejmě) nečekaně vtrhne do hradu a nejspíše všechny zajme (podle archeologů se na místě nenašla jediná lidská kostra). Do Prahy přivádí kolem šedesáti zajatců a Zikmund přikazuje jejich popravu, v Roháčově případě i mučení. Poprava se koná 9. září na šibenici, na kterou bylo provizorně použito dříví určené pro krovy

---

¹⁸⁵ Tamtéž. s. 183-242.

¹⁸⁶ PICCOLOMINI, Enea, Silvio. *Historie česká*. Litvínov: Dialog, 2010. s. 103-104.

Týnského chrámu.¹⁸⁷ Piccolomini zaznamenal i zmíněnou popravu, kterou neochudil o svou nelibost Čechů jakožto kališníků, kteří odevzdali svou duši satanu. „*Šibenice, na nichž odsouzení byli potrestáni, byly trojí výšky; nejvýše visel Roháč, nejniže lupiči, okolo devadesáti; prostřední uchvátla kněze jménem Prostředka, a tak tento Prostředek v prostředku šibenice odevzdal zločinnou a prokletou duši satanu.*“¹⁸⁸ I přes poměrně přesný popis událostí zůstává mnoho otázek a spekulací, např. proč se Hynce nebál, že jeho úmysly o polském nástupci budou při Roháčově mučení vyzrazeny a proč zřejmě nikdy nečelil výtce za to, že „bratra“ Roháče vyslal na smrt.¹⁸⁹

9. 4. Páni z Lichtenburka

Zakladatelem pánů z Lichtenburka je **Smil z Lichtenburka** (1243), vnuk Smila Světlíka z Tuháně a jeden z hlavních postav Žďárské kroniky. Sídlil u Německého Brodu na hradě Lichtenburk (Lichnice) a stal se velmi bohatým mužem. Oženil se s Alžbětou z Křižanova a měl s ní čtyři syny (Jindřich/Hynek, Smil, Oldřich/Ulman a Rajmund), kteří si rozčtvrtili Německý Brod. Syn Oldřich byl pánem na hradě Lichnici a založil město Ronov (1307), po smrti posledního přemyslovského krále Václava III. obhajoval a chránil jeho rod, a tak roku 1307 na sněmu zabil Dobše z Bechyně, který Přemyslovce urazil a na trůn prosazoval jiný rod (Habsburky). Roku 1313 se stal purkrabím pražským, jeho potomstvo tvořilo **větev Choceňskou** a potomstvo nejmladšího syna Raimunda z Lichtenburka (1278-1329) **větev Bítovských z Lichtenburka**.¹⁹⁰ Rajmund v čele nové rodové větve přesunul své panství na Moravu, kde měl v držení hrad Bítov nad Dyjí¹⁹¹ (král Václav II. mu jej postoupil do zástavy kolem roku 1295¹⁹²). Stal se hejtmanem markrabství moravského, nejvyšším lovčím a podkomořím českým.¹⁹³ Byl předním šlechticem, měl velmi blízko k přemyslovskému panovníkovi a stal se (patrně pouze na

---

¹⁸⁷ ŠANDERA, M. *Hynce Ptáček z Pirkštejna: opomíjený vítěz husitské revoluce*. s. 42-44.

¹⁸⁸ PICCOLOMINI, E., S. *Historie česká*. s. 104.

¹⁸⁹ ŠANDERA, M. *Hynce Ptáček z Pirkštejna: opomíjený vítěz husitské revoluce*. s. 45.

¹⁹⁰ *Ottův slovník naučný: 16. díl*. s. 8.

¹⁹¹ *Ottův slovník naučný: 4. díl*. Praha: J. Otto, 1891. s. 113.

¹⁹² LIBOR, Jan. *Vznik zemského soudu a správa středověké Moravy*. Brno: Masarykova univerzita a Matice moravská, 2000. s. 119.

¹⁹³ *Ottův slovník naučný: 4. díl*. s. 113.

kratší dobu) zemským hejtmanem. Díky zisku úřadu má největší pravomoci mezi královými úředníky a stává se jeho faktickým zástupcem v zemi. Když se po zavraždění Václava III. na český trůn dostává Jindřich Korutanský, Rajmund neztrácí svůj vliv u dvora a Jindřich mu 20. srpna 1307 předává Bítov do svobodného držení.¹⁹⁴ Državy rodu se z prvotního hradu Bítova s městečkem Bítovcem postupně rozšířili na hrad Vranov nad Dyjí (rod jej držel střídavě od příchodu na Moravu, ale jedním z lichtenburských sídel se stal až na počátku 15. století), dále vlastnili hrad Cornštejn, vsi Štítary a Blížkovice, město Moravské Budějovice a dalších 23 dvorů a vsí.¹⁹⁵

9. 5. Páni z Kunštátu a Poděbrad

Vazby rodu na rod pánů z Poděbrad a Kunštátu jsou v případě rodu Ronovců tři, všechny vzniklé pomocí sňatků, které mají nedaleko k českému králi Jiřímu z Kunštátu a Poděbrad.

9. 5. 1. Anna z Dubé a z Lipé, manželka Bočka st. (II.) z Kunštátu

Boček st. z Kunštátu je synem Bočka, který se stal zakladatelem poděbradské linie pánů z Kunštátu. Boček st. se poprvé objevuje roku 1375 a už o rok později je uveden v listině krále Václava IV. mezi svědky (jedná se o listinu vydanou po smrti moravského markraběte, bratra Karla IV., Jana Jindřicha, která potvrzovala nástupnictví lucemburské moravské větve v druhém pořadí na český trůn). Možná po jeden rok vykonával úřad nejvyššího komorníka království českého (1377-1378), ale tato informace je doteď velmi sporná. Bočkovo postavení bylo na poměrně vysoké příčce. Jsou dochovány zápisy panského stavu, podle kterých se Boček velmi často účastnil zasedání a v pořadí přisedících velmi rychle postupoval vpřed (začíná na zadních místech roku 1388 a k roku 1402 již zaujímá místo první). Díky svému vzestupu se na počátku 15. století řadí k „absolutní špičce české nobility“, Václav IV. jej roku 1404 jmenuje nejvyšším písařem a Boček je také jedním ze čtyř členů královny rady, která královým jménem spravuje zem a příslibuje svou případnou válečnou podporu (50-60 bojovníků). Boček přesunul moc do východních Čech a centrem rodové moci určil Poděbrady, dále vlastnil (díky zástavám a koupím) Bouzov, Lipnici nad Sázavou, náchodské panství a po smrti svého posledního

---

¹⁹⁴ LIBOR, J. *Vznik zemského soudu a správa středověké Moravy*. s. 119.

¹⁹⁵ URBAN, J. *Lichtenburkové: vzestupy a pády jednoho panského rodu*. s. 162-169.

bratra Erharta II. (1414) zdědil celý majetek kunštátské větve rodu. Své zájmy orientoval do Čech a většinu majetku po otci na Moravě rozprodal.

Působil v převážně v Praze poblíž Králova dvoru, stejně jako král Václav otevřeně podporoval mistra Jana Husa a patřil do jeho reformního kruhu. Spolu s dalšími pány podporoval Husovu snahu o církevní reformu, po odchodu do Kostnice Husovi spolu s pány poskytl plnou ochranu, po zatčení v Kostnici se na koncil obraceli protestními listy a po Husově upálení Boček přidal svůj podpis a pečeť na protestní list (vedle něj dalších 451 pánů).

K roku 1377 je zmíněna Bočkova první manželka Eliška, když jí bylo zapsáno v olomouckých zemských deskách věno. Nic více o ní není známo, jen že po její smrti se Boček oženil podruhé, tentokrát s Annou z Dubé a z Lipé.¹⁹⁶

Dnes je nám známo Bočkových pět dětí; měl jednu dceru (Kateřina, abatyše u sv. Františka v Praze), dva syny (Jan a Boček), kteří se narodili kolem let 1378 a 1380 a po dlouhé pauze další dva syny (Viktorin a Hynek), u kterých se předpokládá narození kolem let 1403 a 1404. Z tohoto úhlu pohledu by bylo více než logické první manželku Elišku označit za matku Kateřiny, Jana a Bočka a druhou manželku Annu za matku Viktorina a Hynka. Toto tvrzení by také podporoval fakt, že v rodě Berků z Dubé bylo jméno Hynek jménem tradičním a častým.¹⁹⁷ Ale stejně jako u předchozích případů není dochováno mnoho pramenů, které by tuto domněnku potvrzovaly, jako jeden z mála pramenů se dochovala pouze *Cronica domus Sarensis minor*¹⁹⁸, která je pro tyto rodinné vazby klíčová, avšak (zejména pro toto období) nepatří zrovna k nejspolehlivějším zdrojům. Uvádí totiž, že pan Boček zplodil s paní Annou z Lipé a Dubé čtyři syny – Bočka, Jana (řečený Kostka), Hynka a Viktorina. Jinak je kronika vesměs strohá, nezmiňuje se o předchozí Bočkově manželce, ani o datech narození potomků, a tak jsou všechny děti přiřknuty právě Anně.¹⁹⁹

---

¹⁹⁶ ŠTĚPÁN, Radim. *Páni z Kunštátu a na Kunštátě*. Brno: nakladatelství Šimon Ryšavý, 2013. s. 31-33.

¹⁹⁷ PLAČEK, Miroslav. FUTÁK, Peter. *Páni z Kunštátu: rod erbu vrchních pruhů na cestě k trůnu*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006. s. 373-375.

¹⁹⁸ ZEMEK, Metoděj. *Cronica domus sarensis minor. Kronika kláštera ždárského menší*. Brno: 1969.

¹⁹⁹ Tamtéž. s. 39.

Stále je tak naživu verze, podle které by byla Anna z rodu pánů Berků z Dubé a z Lipé matkou slavného Viktorina a babičkou jeho syna Jiříka, od roku 1458 krále českého a jednoho z prvních, kdo se pokusil o sjednocení Evropy.

9. 5. 2. Jindřich z Dubé, manžel Alžběty z Kunštátu

Viktorin z Kunštátu, syn Bočka II. a nejspíše Anny z Dubé, měl pravděpodobně čtyři potomky; českého krále Jiřího z Poděbrad a tři dcery: Markétu (manžel Bohuslav ze Žeberka a Plané), dceru neznámého jména (manžel Jan Slava z Chlumu)²⁰⁰ a Alžbětu (manžel **Jindřich z Dubé a z Lipé**)²⁰¹. Ústředním zdrojem informací je opět *Cronica domus Sarensis minor* a také jedno z děl Bartoloměje Paprockého²⁰², který v díle uvádí Jindřicha z Dubé a z Lipé jako manžela Jiříkovi sestry Alžběty a mezi léty 1440-1452 jako podkomořího.

V případě správnosti *Cronica domus Sarensis minor* i *Diadochu* Bartoloměje Paprockého by synové Jindřicha z Dubé a z Lipé, Jaroslav a Jindřich, měli díky matce Alžbětě k vládnoucímu rodu velmi blízko, srovnatelně jako předek Smil a jeho vztah k Přemyslu Otakarovi I. a jeho synové Častolov a Jindřich k Václavovi I. před více jak 200 lety.

9. 5. 3. Jindřich z Lipé, manžel Barbory z Kunštátu

Třetím spojením Berků z Dubé s jedním z nejmocnějších rodů 2. poloviny 15. století je podle *Cronica domus Sarensis minor* sňatek Jiříkovi dcery Barbory s maršálkem českého království Jindřichem z Lipé a Dubého.²⁰³ Tento údaj ale patří k těm méně korektním, v jiných pramenech píšících o tomto sňatku se pouze uvádí, že k němu došlo roku 1458 na Krumlově a nejmenovaná dcera Jiřího z Poděbrad (převládá názor, že šlo o dceru Barboru) si vzala Jindřicha z Lipé (v Menší kronice je chybně přidán přídomek „z Dubého“).²⁰⁴

---

²⁰⁰ PLAČEK, M. FUTÁK, P. *Páni z Kunštátu: rod erbu vrchních pruhů na cestě k trůnu*. s. 376.

²⁰¹ ZEMEK, M. *Cronica domus sarensis minor. Kronika kláštera žďárského menší*. s. 39.

²⁰² PAPROCKÝ z Hlohol a Paprocké vůle, Bartoloměj. *Diadochos: ginák poslaupnost knijžat a králůw českých biskupůw y arcybiskupůw pražských a wssech třech stawůw slawného králowstwij českého to gest panského rytjřského a městského*. Brno, GARN, 2005.

²⁰³ ZEMEK, M. *Cronica domus sarensis minor. Kronika kláštera žďárského menší*. s. 58.

²⁰⁴ PLAČEK, M. FUTÁK, P. *Páni z Kunštátu: rod erbu vrchních pruhů na cestě k trůnu*. s. 376.

Závěr

V úvodu práce byly zmíněny cíle, kterých se práce snaží dosáhnout. Jedním z nich bylo podat ucelený pohled na vznik rodu Ronovců, který je obestřen několika pověstmi. V práci jsem se snažila porovnat výchozí zdroje, poukázat na přídavky a „výmysly“ jednotlivých kronikářů, zmapovat postup rozšiřování pověsti a zachytit její nejranější formu.

Ústředním cílem práce bylo sledovat rod Ronovců a jednu z jeho větví, rod Berků z Dubé, v době pohusitské a jagellonské. Snažila jsem se věnovat pozornost především členům rodu Jindřichovi Berkovi z Dubé, jeho synům Jaroslavovi Berkovi a Jiříkovi Berkovi z Dubé a jejich potomkům, sledovat jejich příbuzenské svazky, držbu hradů a jejich stopy v listinách (listy Oldřicha z Rožmberka, Vladislavské zřízení zemské...). Práce se na pozadí zabývá vztahy k panovníkovi během staletí, počínaje slavným vzestupem rodu za vlády posledních Přemyslovců, konče velmi blízkým vztahem k Jiříkovi z Poděbrad díky třem svazkům mezi těmito dvěma rody. Mezi těmito dvěma epochami rod na chvíli upadal a s nástupem jiného panovníka se zas dostával do popředí. Značné zmatky nastaly při husitských bouřích, kdy se i v tomto, dá se říci ryze katolickém rodě našly výjimky, které se přiklonily ke kalichu (např. nemálo známý a již zmiňovaný Jan Roháč z Dubé a další). Rodové postavení se zdá býti nejpevnější právě za vlády Jiříka z Poděbrad a následujících Jagellonců, poté ale rod čím dál více upadá z hlavní politické a soudní scény a v 17. století jsou informace o příslušnících podstatně hůře dohledatelné. Záznamy píší jen o Jindřichu Volfovi, který byl hejtmanem Nového města Pražského, místodržícím, vrchním regentem panství královských a roku 1640 sudím dvorským a jeho synovi Františku Antonínovi, kterým končí jedna větev Berků z Dubé. Nabízí se zde otázka, proč tomu tak je, že kdysi jeden z předních českých rodů, který dlouhá léta (s přestávkami) stál po boku panovníka je o čtyři sta let později takřka zapomenutým rodem, o kterém se píše vesměs jen v cechovních listinách a ustanoveních. Po čas psaní práce jsem si kladla otázku, čím je tento mocenský rodový pokles způsoben. Nyní bych považovala za hlavní důvod časté střídání panovnických dynastií na českém trůnu a do jisté míry i nevybojnost a neangažovanost příslušníku rodu během Habsburské vlády u nás, která činila veliký rozdíl oproti vládě tak říkajíc husitského krále. Ve spojení s postavením rodu jsem se v závěru práce snažila zmapovat členy ostatních větví rodu Ronovců a sňatkovou politiku.

Pro dobový kontext předkládaná práce obsahuje charakteristiku vzniku šlechty, šlechtu ve sledovaném období doby pohusitské a jagellonské a soudní instituce, ve kterých se členové rodu angažovali.

Posledním hlavním bodem a cílem, kterým se práce zaměřuje, je zmapování osídlování, stavby a zakládání měst a hradů.

Seznam pramenů a literatury

Seznam tištěných pramenů

- BLÁHOVÁ, Marie. HRDINA, Karel. FIALA, Zdeněk. *Kosmova kronika česká*. 1. v
dání. Praha: Svoboda, 1972.
- ČÁDA, František. *Nejvyššího sudího království Českého Ondřeje z Dubé Práva zemská
česká*. Historický archiv České akademie č. 48. Praha: Česká akademie věd a umění,
1930.
- FRIEDRICH, Gustav. *Archiv český, čili, Staré písemné památky české i moravské,
sebrané z archivů domácích i cizích: čtvrtá kniha provolací desk dvorských
1453-1480. část 2. Kraje F-K*. Praha: Domestikální fond český, 1941.
- FRIEDRICH, Gustav. *Registra soudu komorního z let 1519-1524, díl XXXII*. Archiv
český, čili písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích.
Praha: Domestikální fond království českého, 1915.
- FRIEDRICH, Gustav. *Registra soudu komorního z let 1524-1526, díl XXXIII*. Archiv
český, čili písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích.
Praha: Domestikální fond království českého, 1918.
- HÁJEK, Václav z Libočan. *Kronika česká*. 1. vydání, dotisk. Praha: Academia, 2016.
- KRČMOVÁ, Marie. VRBOVÁ Hana. BLÁHOVÁ, Marie. *Kronika tak řečeného
Dalimila*. 1. vydání. Praha: Svoboda, 1977.
- KREUZ, Petr. *Edice zemských zřízení a ústavně historických pramenů k dějinám
českých zemí v raném novověku (1500-1619)*. In Vladislavské zřízení zemské a
počátky ústavního zřízení v českých zemích (1500-1619): sborník příspěvků
z mezinárodní konference konané ve dnech 7. - 8. prosince 2000 v Praze. MALÝ,
Karel. PÁNEK, Jaroslav. Historický ústav AV ČR, ústav právních dějin Právnické
fakulty UK: Praha 2001.
- KREUZ, Petr. MARTINOVSKÝ, Ivan. *Vladislavské zřízení zemské a navazující
prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích)*, edice. 1. vydání. Praha:
Scriptorium, 2007.
- PAPROCKÝ, Bartoloměj z Hlohol. *Zrcadlo Čech a Moravy*. Praha: ELK, 1941.
- POLIŠENSKÝ, Josef. KREJČÍ, Karel.
- PAPROCKÝ z Hlohol a Paprocké vůle, Bartoloměj. *Diadochos: ginák poslaupnost
knijžat a králůw českých biskupůw y arcybiskupůw pražských a wssech třech*

stawów slawného králowstwj českého to gest panského rytjřského a městského.
Brno, GARN, 2005.

II. erbovní pověsti v českých spisech Bartoloměje Paprockého z Hlohol, Genetický
rozbor.

PICCOLOMINI, Enea, Silvio. *Historie česká.* Litvínov: Dialog, 2010.

RYNEŠOVÁ, Blažena. PELIKÁN, Josef. *Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka,*
svazek IV. Praha 1954.

STORCHOVÁ, Lucie. *Dubraviovy Historiae Regni Boiemiae libri XXXIII jako*
historické dílo. In: Celostátní studentská vědecká konference Historie 2000, České
Budějovice, 5. - 6. 12. 2000.

ZEMEK, Metoděj. *Cronica domus sarensis. Kronika kláštera Žďárského.* 1. vydání.
Brno: Krajské nakladatelství v Brně, 1964.

ZEMEK, Metoděj. *Cronica domus sarensis minor. Kronika kláštera žďárského menší.*
Brno: 1969.

Seznam elektronických pramenů

PALACKÝ, František. *Zřízení zemské království českého.* Centrum medievistických
studií. Archiv český, svazek V. Vyhledáno 16. 2. 2020
<https://sources.cms.flu.cas.cz/src/index.php?s=v&cat=10&bookid=1067&page=5>.

Seznam literatury

ADAMOVIČ, Karolína. *Dějiny českého soudnictví do roku 1938.* 1. vydání. Praha:
Karel Havlíček, 2005.

ANDĚL, Rudolf a kolektiv autorů. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve*
Slezsku, III. díl: severní Čechy. Praha: Svoboda, 1984.

BŘEZINA, Luděk. *Mezi králem a stavy: dolnoloužické zemské fojtství na prahu*
novověku (1490-1620). 1. vydání. Praha: Casablanca, 2016.

BUBEN, Milan. *Encyklopedie heraldiky: světská a církevní titulatura a realie.*
3. opravené vydání. Praha: Libri 1999.

BŮŽEK, Václav. *Věk urozených: šlechta v českých zemích na prahu novověku.*
1. vydání. Praha-Litomyšl: Paseka, 2002.

ČECHURA, Jaroslav. *České země v letech 1437-1526, II. díl: jagellonské Čechy*
(1471-1526). 1. vydání. Praha: Libri, 2012.

- ČORNEJ, Petr. *Český stát v době jagellonské*. 2. vydání. Praha, Litomyšl: Paseka, 2012.
- ELBL, Pavel, Benedikt. *Smil z Lichtenburka: rytíř, velmož a zakladatel*. 1. vydání. Třebíč: Akcent, 2007.
- FLORI, Jean. *Rytíři a rytířství ve středověku*. 1. vydání. Praha: Vyšehrad 2008.
- FRANCEK, Jindřich. *Velké dějiny zemí Koruny české, tematická řada, sv. III.: zločin a bezpráví*. 1. vydání. Praha a Litomyšl: Paseka, 2011.
- GABRIEL, František. VANĚK, Vojtěch. *České Švýcarsko ve středověku*. 1. vydání. Praha: UNICORNIS, 2006.
- HALADA, Jan. *Lexikon české šlechty II.: erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti*. 1. vydání. Praha: Akropolis, 1993.
- JANÁK, Jan. HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích: od počátku státu po současnost*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005.
- JUROK, Jiří. *Česká šlechta a feudalita ve středověku a raném novověku*. 1. vydání. Nový Jičín, 2000.
- KAVKA, František. *Poslední Lucemburk na českém trůně: králem uprostřed revoluce*. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 1998.
- KNOLL, Vladislav. JÁNOŠÍKOVÁ, Petra. RUNDOVÁ, Alena. *Vybrané mezníky českých právních dějin*. 1. vydání. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2002.
- KNOZ, Tomáš. DVOŘÁK, Jan. *Šlechta v proměnách věků*. 1. vydání. Brno: Matice moravská, 2011.
- KOLÁČEK, Luboš. *Tajemství smrti Jindřicha z Lipé*. 1. vydání. Třebíč: Akcent, 2006.
- KOPIČKOVÁ, Božena. *Eliška Přemyslovna: královna česká*. 1. vydání. Praha: Vyšehrad, 2003.
- KREUZ, Petr. *Postavení a působnost komorního soudu v soustavě českého zemského trestního soudnictví doby předbělohorské*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2000.
- KRISTEN, Zdeněk. *Soud dvorský a jeho knihy za krále Ladislava*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 1931.
- LIBOR, Jan. *Vznik zemského soudu a správa středověké Moravy*. Brno: Masarykova univerzita a Matice moravská, 2000.
- MACEK, Josef. *Jagellonský věk v českých zemích (1471-1526): 1. a 2. díl*. 2. vydání. Praha: Academia, 2001.
- Ottův slovník naučný*. 3. díl. Praha: J. Otto, 1890.

- Ottův slovník naučný. 4. díl.* Praha: J. Otto, 1891.
- Ottův slovník naučný. 8. díl.* Praha: J. Otto, 1894.
- Ottův slovník naučný. 16. díl.* Praha: J. Otto, 1900.
- Ottův Slovník naučný: 19. díl.* Praha: J. Otto, 1902.
- PETRÁŇ, Josef. *Skladba pohusitské aristokracie v Čechách.* In *Acta Universitatis Carolinae, philosophica et historica 1, studia historica XIV: Proměny feudální třídy v Čechách v pozdním feudalismu.* 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova, 1976.
- PLAČEK, Miroslav. FUTÁK, Peter. *Páni z Kunštátu: rod erbu vrchních pruhů na cestě k trůnu.* 1. vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006.
- SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze království Českého: 12. díl.* Praha: Nákladem F. Šimáčka, 1900.
- SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze království českého. 14. díl.* Praha: Šolc a Šimáček, 1923.
- SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze království Českého: 15. díl.* Praha: Šolc a Šimáček, 1927.
- SOVADINA, Miloslav. *Jindřich z Lipé: I. muž království, 1. část.* Časopis Matice Moravské, 2001.
- SOVADINA, Miloslav. *Ronovci a Žitava ve 13. a v 1. polovině 14. století.* In: *Bezděz, vlastivědný sborník Českolipska, sv. 6.* Česká lípa: Albis international, 1997.
- ŠANDERA, Martin. *Hynce Ptáček z Pirkštejna: opomíjený vítěz husitské revoluce.* 1. vydání. Praha: Vyšehrad, 2011.
- ŠMAHEL, František. *Nástin proměn stavovské skladby českého království od konce 14. století do počátku 16. století.* In *Vladislavské zřízení zemské a počátky ústavního zřízení v českých zemích (1500-1619): sborník příspěvků z mezinárodní konference konané ve dnech 7. - 8. prosince 2000 v Praze.* MALÝ, Karel. PÁNEK, Jaroslav. *Historický ústav AV ČR, ústav právních dějin Právnické fakulty UK: Praha 2001.*
- ŠTĚPÁN, Radim. *Páni z Kunštátu a na Kunštátě.* Brno: nakladatelství ŠIMON RYŠAVÝ, 2013.
- URBAN, Jan. *Lichtenburkové: vzestupy a pády jednoho panského rodu.* 1. vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003.
- ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar I.: panovník, stát a česká společnost na prahu vrcholného feudalismu.* 1. vydání. Praha: Svoboda, 1990.

Seznam tabulek

Tabulka č. 1. Srovnání legendy podle středověkých kronik. Vlastní reprodukce z:

BLÁHOVÁ, M. HRDINA, K. FIALA, Z. *Kosmova kronika česká*. 1972, s. 56-58 .

KRČMOVÁ, M. VRBOVÁ H. BLÁHOVÁ, M. *Kronika tak řečeného Dalimila*.

1977. s. 65-66. HÁJEK, V. *Kronika česká*. 2016. s. 254-259 .

Tabulka č. 2. Nejbohatší šlechtické rody Čech v letech 1450 a 1465. Reprodukce z:

JUROK, Jiří. *Česká šlechta a feudalita ve středověku a raném novověku*. 2000, s. 102.

Tabulka č. 3. Držba hradů v Čechách kolem roku 1500. Reprodukce z: JUROK, Jiří.

Česká šlechta a feudalita ve středověku a raném novověku. 2000, s. 94.

Tabulka č. 4. Hodnostní pořadí zemských úředníků z roku 1497 (znovu potvrzeno roku

1549). Reprodukce z: JANÁK, J. HLEDÍKOVÁ, Z. DOBEŠ, J. *Dějiny*

správy v českých zemích: od počátku státu po současnost. 2005, s. 90.